

LUCIJAN VUGA

MEGALITSKI JEZIKI

PIŠČAL IZ DIVJIH BAB, BARJANSKO KOLO,
SVETOLUCIJSKA KULTURA
IN VENETSKE BANJŠICE

Teorija kontinuitete in megalitske kulture

ZALOŽNIŠTVO JUTRO

Vsebina

SPREMNA BESEDA	7
Spomin na Karla Oštirja	9
UVOD	19
OD KOT VENETI?	23
Kdo so sploh (bili) Indoevropejci in od kod so prišli, če so sploh od kod prišli?	30
SVETOLUCIJSKA KULTURA	44
SLOVANI IN ETRUŠČANI	48
Etruščani – teorije za 21. stoletje	48
Tabula Cortonensis – neizpolnjeni upi	49
Kdo je bil Giuseppe Sergi?	55
Jezikovni vidik	73
Antropološki vidik	75
Genetski vidik	76
Etruščina – koine (sporazumevalni jezik) semitskih jezikov	77
So Etruščani bili Pramadžari?	83
<i>Zgodovinski vidiki</i>	84
<i>Zgodovinsko-etnični argumenti</i>	84
<i>Jezikoslovni vidiki</i>	85
<i>Jezikovna argumentacija</i>	87
Kako so prišli Pramadžari v Italijo in kdaj?	92
Etruščina – megalitski jezik	95
<i>Kaj je Karel Oštir ugotovil glede treh ptičjih imen?</i>	100
VENETI IN ANTI	106
Zagonetke o Keltih	112
Japodi	117
Kaj pravi Karel Oštir o Antih?	129
Teorija kontinuitete – Slovani že od kamene dobe na sedanjih ozemljih	140
Razmerje med Veneti in Anti	150
DIVJE BABE – NAJSTAREJŠA PIŠČAL NA SVETU	169
<i>Kdo pa so bili neandertalci?</i>	169
MEGALITI, GRADIŠČA – KAŠTELIRJI	174

PRAZGODOVINSKO KOLO Z LJUBLJANSKEGA BARJA	182
ZAKLAD Z BANJŠKE PLANOTE	186
SVETOLUCIJSKA KULTURA	199
STARINSKI JEZIKOVNI SLEDOVI	208
Kolo - voz	211
Krog	216
Plug	218
Brana	226
Osla	227
Ozara	228
Banjšice	228
Idrija	230
Trušnje	234
Bača	236
Baske	236
Bate	238
ZAKLJUČEK	240
VIRI	242

SPREMNA BESEDA

»On je pač znanstvenik in kadar ne želi,
da bi neka stvar imela kakšen pomen,
ipso facto, je nepomembna.«

David Herbert Lawrence
(FIN, str.8)

Vzporednice med najdbo najstarejšega kolesa na svetu na Ljubljanskem barju, presenetljivimi odkritji svetovno znane svetolucijske kulture, bližnjim nahajališčem pri Divjih babah nad Idrijco z najstarejšo piščaljo na svetu in venetskimi Banjšicami.

Tudi tod so govorili megalitske jezike.

Akademik France Bezlaj v svojem *Etimološkem slovarju slovenskega jezika* (ESSJ) obravnava *Banjšice* pod geslom toponima **Benetke**, izvedenke so *Benečija*, *Benečan*, pridevnik *benečanski*; v 16. st. *Benetki* (Trubar), *Benezhani* (Bohorič), v 18. st. *Benetki*, roditelj *Benetek* (Megiser), *s'Benetku* (Kastelec), mestnik *u'Benedkih* (Rogerij), narečno še *Benitcüh* (rezijansko), *Banitkah* poleg *Banitke* (rezijansko) iz starega ktekta *B̃net̃ci*, *B̃net̃ke* (Ramovš); italijansko *Venezia* iz star. *Venetia*, toda nem. *Wenedig* je sprejeto s slovenskim posredovanjem preko češ. *Benatky*. Kakor slovensko tudi srbsko in hrvaško *Mljeci*, *Mnjeci*, starejše in narečno *Beneci*, *Bneci* (Cres), od 13.–17. st. *Beneci*, narečno *Beneće* (Skok). Izhodišče je ime antičnega ljudstva *Veneti*, pisano tudi *Venethi*, *Venedi*, *Venadi*, *Οὐενθι*, *Βενιδιοι* (<*Βενιδιοι*), *Οὐεν(ε)τικος κολπος* = Baltsko morje (Niederle, Manuel), dalje tudi *Áiāôie* v Italiji, *Enedi* v Iliriji, *Veneti* v Galiji (Armorica), *lacus Venetus* v Alpah (Krahe). Grško ime *Ἰναιῖοι* uporablja Ptolomej v 2. st. za Slované, tudi Skandinavci imenujejo Pomorjance *vindr*, *vindland*, Finci imenujejo Ruse *Venäjä*, Nemci Lužičane, Pomorjance in Slovence *Winden* <starovisokonemsko *Winida* (Mikkola); k temu pridevnik *windisch* in priimek *Windischer* (Kossina). Oštir izvaja tudi grško *Ἄντοι*, latinizirano *Antae* »Anti«<*vety*. Ni pa mogoče določiti, ali je slovanski toponim *Bate*, narečno tudi *bete*, *betę*, leta 1200 *Beht*, 1291 in *Betach*, 1300 *Betackh*, *Betockh* <* *betę* (= **vęę*) poleg *Baske* <* *bęęskę* in *Banjšica* <* *bęęs'k-ica* (T. Logar) iz slovanskega * *vęę* (=Anti) ali iz nekega kasnega refleksa za *Veneti*. Much izvaja *Veneti* iz indoevropske osnove kakor germansko **weni*, staroirsko *fine* »prijatelj«; soglaša Krahe; toda Brandstein predpostavlja indoevropsko **uenom* »gozd« (ESSJ). Tako torej Bezlaj razgrinja strokovna izhodišča za te toponime, ki jih različni avtorji po eni strani povezujejo z Anti in Slovani, po drugi strani pa z *Veneti*, med katere bolj ali manj odkrito

postavljajo enačaj. »Imena *Bate, Baske, Banjšice* kažejo naravnost na etnikon **Venti*. *Bate* so kakor *Benetke* iz **venetici* akuzativ pluralis iz **Venti* in izključiti moramo primerjavo z albanskim *vënt, vëndi* »bivališče«, kar je v antiki izpričano v imenu *Avendona* nekje ob cesti med Oglejem in Siskom. Takšna dejstva bi govorila za sklepanje, da je bila latinizacija našega ozemlja v rimski dobi zelo površna in omejena v glavnem na rimske vojaške centre z okolico. Staroselci na našem ozemlju ob času prihoda Slovanov niso bili jezikovno enotni in suponorati smemo poleg vulgarne latinščine tudi še ilirovenetske govore.« (BEZ I, str. 140)

In naprej v prispevku *Ime Slovenec* – po seminarski nalogi Toma Korošca priredil za tisk F. Bezljaj: »*Veneti*, ki so nam pustili imena kakor *Benetke*, prevzeto prek romanščine in *Banjšice, Bate, Baske* verjetno še direktno, so se preselili na jug več kot poldrugo tisočletje pred Slovani, so bili verjetno samo del skrivnostnega ljudstva ali konglomerata ljudstev, ki ga domnevamo na nekdanjem ozemlju lužiške kulture.« (BEZ I, str. 255) »Ime vasi *Baske* na *Banjšicah* lahko razložimo glasoslovno samo iz *vetbskę* k etniku *Venti*, verjetno *Veneti* ali morda slovansko *Anti*.« (BEZ I, str. 291)

Kot bomo videli, ima ta iztočnica zelo globoke korenine in nadvse pomembne ter vznemirjajoče posledice, kar je povezano z imenom Karla Oštirja, jezikoslovca, enega največjih, a nekam zamolčanih slovenskih znanstvenikov.

Da, Slovenci smo imeli v dvajsetem stoletju vrhunskega jezikoslovca Karla Oštirja, ki ga štejejo med enega največjih slovenskih znanstvenikov (gl. *Mala splošna enciklopedija*, DZS, Ljubljana, 1975) in je raziskoval megalitske jezike (kot jih je sam poimenoval!), kakršne so govorila "predindoevropska" ljudstva v Evropi pred davnimi tisočletji ... In njegova dognanja je vsekakor mogoče plodno primerjati s teorijo kontinuitete Maria Alineija o neolitski prisotnosti Slovencev v Vzhodnih Alpah, še pred njim pa s teorijami Giuseppe Sergija o praslovanskem izvoru latinščine in Giovanni Semerana o akademskih-mezopotamskih vplivih na Evropski prostor.

SPOMIN NA KARLA OŠTIRJA

V tem delu se bomo srečali z deli Karla Oštirja, enega največjih slovenskih znanstvenikov (*Mala splošna enciklopedija*, DZS, Ljubljana, 1975; mimogrede, ta ima napačno letnico njegovega rojstva 1881 pravilno 1888), ki po mojem mnenju nakazuje vrsto rešitev v zvezi z ugankami o Etruščanih, Venetih, Slovanih itd. V različnih enciklopedijah (*Narodna enciklopedija srpsko-hrvatska-slovenačka*, Bibliografski zavod, Zagreb, 1928; *Slovenski biografski leksikon*, SAZU, Ljubljana, 1952; *Enciklopedija leksikografskog zavoda*, Zagreb, 1961; *Enciklopedija Slovenije*, MK, Ljubljana, 1994; *Veliki splošni leksikon*, DZS, Ljubljana, 1998), ter v arhivu SAZU-Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani preberemo o njem naslednje. Rojen 13. 10. 1888 v Arnačah pri Št. Ilju/Šoštanj/Velenju, umrl v Ljubljani 27. 12. 1973. Primerjalno jezikoslovje je študiral v Gradcu in na Dunaju, zlasti pri slovitih profesorjih R. Meringherju in P. Kretschmerju. Še pred prvo svetovno vojno se je izpopolnjeval v Sankt-Peterburgu na Akademiji nauk (1912-13) in Londonu v British museum (1913-14), kjer ga je zatekla prva svetovna vojna. Vrnil se je domov in preživel leta med 1915 in 1918 v rovih na Soški fronti. Po vojni je 1919 doktoriral v Gradcu z disertacijo o izvoru indoevropskega dolgovokalnega intranzitiva (*Herkunft des indogermanische langvokalischen Intransitivs*). V njej se loteva predvsem dveh izmed najtežjih problemov sodobne lingvistike, (1) z razmerjem slovanskega naglaševanja do baltiškega, ugotavljajoč nastanek tim. metatonije (sprememba zlogovne intonacije) že v dobi prabaltoslovanske jezikovne skupnosti ter (2) z alarodščino (Alarodi, skupno ime za stara predindoevropska ljudstva; alarodščina – istorodni jeziki ljudstev na ozemlju, ki so ga kasneje zasedli Indoevropejci), raziskujoč alarodsko dediščino v indoevropskih jezikih ter vpliv alarodščine na razvoj indoevropskih jezikov. Že v zgodnjih letih se je največ ukvarjal z indoevropskim primerjalnim jezikoslovjem, pretežno z etimologijo in glasoslovjem, manj z oblikoslovjem in narečji. Oštir je mednarodno priznan kot eden od pionirjev laringalne teorije. Najobsežnejši del njegovega opusa pa je posvečen prav alarodskim jezikom. Vzpostavil je alarodsko glasoslovje, prozodeme (dolžine zlogov in naglaševanje), številne glasovne zakone, okoli 1200 besednih družin, praoblike slovanskih enot, v besedotvorju je dognal številne predpone in pripone itd. Etimološko je obravnaval sredozemske izraze za poljedelska orodja, kovine, živali, družbene in naravne pojave, alarodske števnike in vodna imena.

Na Filozofski fakulteti v Ljubljani je leta 1922 postal docent, prevzel ugledno mesto po Franu Ramovšu, 1924 izvoljen za izrednega in 1932 za rednega profesorja

ter do leta 1959, ko se je nad sedemdeset let star upokojil, predaval indoevropsko primerjalno jezikoslovje in tudi večina njegovega opusa je posvečena predindoevropskim jezikovnim ostankom v Evropi in na Bližnjem vzhodu posebej še v Mali Aziji. Udeležil se je 1. bizantološkega kongresa v Beogradu in 1. etruskološkega kongresa v Firencah. Leta 1953 je bil izvoljen za rednega člana SAZU-Slovenske akademije znanosti in umetnosti, a nadvse nenavaden in kontroverzen je njegov izstop iz nje! Tudi to, da po letu 1930 ni objavil nobenega znanstvenega dela več, kaže svojskost njegovega značaja. Res, da je med vojno leta 1944 pogorela knjižnica njegovega seminarja in med požarom je zgorelo tudi njegovo pomembno delo neprecenljive vrednosti, slovar alarodskih jezikov, s čimer bi se dalo razumeti, da je temu posvečal vso svojo energijo in čas. Njegov opus zajema dve knjigi in 28 razprav, vse je napisano v skrajno zgoščenem slogu in veliko stvari je temeljnega in trajnega pomena za primerjalno jezikoslovje, zlasti nekatere njegove etimološke razlage ter njegovo vztrajanje pri neindoevropskem značaju številnih slovanskih enot v indoevropskih jezikih sredozemskega območja; mednarodna kritika poudarja Oštirjevo velikansko erudicijo (Spisek njegovih del je na koncu knjige).

Karel Oštir, kot prepričan alarodist, je med drugim objavil tudi temeljito razpravo *Veneti in Anti* (*Etnolog II*, 1928, Ljubljana, str. 46), v kateri v uvodu pravi (zgolj kot kuriozum je izrazje kot v izvirniku): »Radi boljšega razumevanja sledečih izvajanj o razmerju med Veneti in Anti par besed o predslovanskem jezikovnem substratu. V srednji Evropi razločujemo sledeče jezikovne plasti:

- (a) Illiro-Venete, ki tvorijo z Etrusko-Raeti, Liguro-Iberi (>Baski) in Pelasgi predindogermanske Paleoevropejce in ki so sorodni s Hamiti (izključno Semite) v severni Afriki ter z avtohtoni v prednji Aziji (Lyki, Lydi, Kari, Predhethiti, Kavkazi, Elami, Mitani, Sumeri);
- (b) centralno-indogermanske (op. L. V.: indoevropske) Thrake, kjer sta indogermanski palatal in labijovelar sovpara v velar;
- (c) na illyrothraško plast so se v Zakarpatju naselili Slovani, ob Baltijskem morju Balti, zapadno od obeh – vendar ločeni po ozkem illyrothraškem pasu – Germani, v južni Rusiji Skythi.«

Kasneje se bomo vrnil k njegovemu obravnavanju odnosa med Veneti in Anti, navezujoč se na zgoraj citirano besedilo Franceta Bezlaja o venetskih Banjšicah.

V Oštirjevi knjigi *Drei vorslavisch-etruskische Vogelnamen* (Znanstveno društvo, Ljubljana, 1930, str. 150) je povzetek v slovenščini iz katerega navajam (izrazje kot v izvirniku): »Tri predslovansko-etruska imena ptic – V uvodu ugotovi avtor trojni odnos med Etruski in Slovani:

- (a) baltoslovanske izposojenke iz etruščine;
- (b) etruske izposojenke iz italščine, ki je s slovanščino indoevropskega porekla;
- (c) glavni vir etrusko-slovanskih besednih skupnosti pa je v pripadanju predbaltoslovansčine in etruščine k isti staroevropski jezikovni skupini.«

V tem Oštirjevem razmišljanju je izjemno zanimivih več stvari, od katerih naj naštejemo posebej izstopajoče:

1. Baltoslovani so si izposojali besede iz etruščine – kdaj in kje? Če naj bi Slovani prišli šele v srednjem veku do Vzhodnih Alp, kot pravi današnja standardna zgodovina, tedaj tam že vsaj pol tisočletja ni bilo več Etruščanov, če so pred tem že kdaj bili. Torej so po Oštirjevem mnenju morali biti ti stiki nekje v Zakarpatju ali/in na severnem Balkanu. Ker pa je Oštir mnenja, da gre pri tem za predslovansko fazo, bi se to dogajalo tisoč in več let pred našim štetjem. S tem pa se odpre dodatno vprašanje: Ali so Etruščani v Podkarpatju ali Zakarpatju popolnoma izginili, potem ko naj bi se odselili v Italijo? S tem bi se Oštir pridružil zagovornikom tim. severne priselitvene teorije Etruščanov Italijo; ostali dve sta še, da so avtohtoni ali da so prišli iz Male Azije. Toda tak sklep se ne ujema z jasnim Oštirjevim zagovarjanjem Alarodov, to je predindoevropskih prebivalcev Evrope, med katere prišteje tudi Etruščane; takšno stališče pa predstavlja pristajanje na avtohtonost Etruščanov. Če je Oštirjevo mnenje dokončno takšno, potem iz tega izhajajo tri možnosti, da si je slovanščina sposojala etruščanske besede.
 - (a) kot smo že rekli, da so Etruščani živeli tudi v Zakarpatju;
 - (b) da so Slovani živeli v stiku z Etruščani v Italiji;
 - (c) da so si Slovani izposojali etruščanske besede preko posrednikov, s čimer se odpre še podvprašanje, kdo naj bi bili ti posredniki, in ali je bilo Slovanom res treba izposojati si imena za ptice pri oddaljenih Etruščanih in to celo preko nekega vmesnega ljudstva?
2. Če so si Slovani izposojali besede od Etruščanov, ali si niso tudi Etruščani izposojali iz baltoslovansčine in če ne, zakaj ne?! Kako bi bilo mogoče, da gre izposoja besed zgolj v eno smer?
3. Od kod in kdaj so prišli Slovani v Zakarpatje? Oštir namreč piše v študiji *K predslovanski etnologiji Zakarpatja* (*Etnolog I*, Ljubljana 1926-1927, str. 13): »Kdaj so prišli Slovani v Zakarpatje in kako dolgo so se zadržali Illyro-Traki v Karpatih, so postranska vprašanja (podčrtal L. V.), ki nas, če operiramo s predslovanskim illyro-traškim substratom, ne tangirajo; da bi bili Illyro-Traki kdaj podrgli Slované, o tem ne ve zgodovina ničesar ...«. To Oštirjevo stališče je toliko bolj nenavadno in presenetljivo, ker mimo tega še zapiše (str. 10): »... neverjetno je, da bi *Chúrvatú še le iz germanskih ust prišel do Praslovanov, to radi tega, ker ni bilo med Praslovanom in Pragermani nikakršnih stikov, izvzemši identitete staroevropskega substrata ...«. Kako je lahko vprašanje prihoda Slovanov v Zakarpatje postransko vprašanje?! A zgodovina ne ve še o marsičem drugem, zato pa je potrebno raziskovati povezujoč različne zvrsti znanosti.

Osebno delo Karla Oštirja nadvse visoko cenim in menim, da ga je treba ponovno brati in proučevati v luči najnovejših jezikoslovnih, arheoloških, prazgodovinskih, etnoloških, genetskih in drugih odkritij. O tem pa v posebnem poglavju, ki govori o Venetih in Antih.

Akademik Ivan Grafenauer, tajnik razreda za filološke in literarne vede, ga je 4. januarja 1953 predlagal, da ga izvolijo za rednega člana SAZU-Slovenske akademije znanosti in umetnosti v njihovem razredu, z utemeljitvijo, da je Karel Oštir temeljit raziskovalec predindoevropskih in predslovanskih jezikovnih in etničnih osnov slovanskih jezikov in narodov. Poudaril je njegovo znanstveno delo na področju indoevropeistike najstarejše dobe, baltoslovansčine in armenščine, predindoevropskih jezikov na mediteranskem območju, to je v južni Evropi, prednji Aziji in severni Afriki pred doselitvijo indoevropskih in semitskih ljudstev. Za nas

je še posebej zanimivo, kar preberemo v njegovem *Curriculum vitae* (ki sicer ni podpisan, toda domnevam, da ga je sam napisal) pod (a) obseg znanstvenega dela: indoevropeistika: najstarejša doba, baltoslovanščina, armenščina in (b) predindoevropski (**megalitski**) jeziki (podčrtal L. V.) v mediteranskem okrožju (stara Evropa, stara Prednja Azija, bela Afrika) pred doselitvijo indoevropskih in semitskih dialektov; pod (c) [je seznam publikacij]. Tudi če Karel Oštir ni sam napisal CV (kar bi bilo neobičajno), je ta listina vsekakor del Grafenauerjevega predloga in je bila podlaga za njegovo visoko akademsko izvolitev.

Toda Karel Oštir je bil poleg genialnosti tudi svojevrstna osebnost, o katerem ne kroži le nekaj anekdot, temveč je povzročil nadvse nenavadno in enkratno zagato: pet let po imenovanju za rednega člana Akademije je iz nje sam izstopil, kar se ni zgodilo ne pred tem, še manj po tem. Takratna dogajanja so po svoje nejasna: v javnosti krožijo različne domneve, od katerih je ena manj verjetna od druge. Po odobritvi Izvršnega odbora SAZU mi je predsednik Akademije prijazno dovolil vpogled v arhiv in osebno mapo Karla Oštirja (slednja je zelo skromna in vsebuje le njegovo fotografijo malega formata ter par listov, ki so služili kot osnova za sprejem med člane SAZU). Iz zapisnikov organov SAZU je razvidno:

Ob pol enih popoldne dne 30. maja 1953 se je v sejni sobi Akademije sestalo predsedstvo SAZU pod predsedstvom Josipa Vidmarja, prisotni so bili še podpredsednik Božidar Lavrič, glavni tajnik Milko Kos ter tajniki razredov Stele, Grafenauer, M. Vidmar, Hadži in Lajovic. Pod tč. 2 - tekoče zadeve je razredni tajnik Grafenauer predlagal: »Drugi razred predlaga za redna člana dr. Karla Oštirja in Antona Sovreta, oba redna profesorja na Filozofski fakulteti v Ljubljani, za dopisna člana pa dr. Petra Skoka, rednega profesorja v pokoju na Univerzi v Zagrebu, ter Luciena Tesnière, profesorja na Univerzi v Montpelierju.«

Pet let kasneje, preberemo v zapisniku seje predsedstva SAZU, ki je bila 13. januarja 1958 ob 11h dopoldne, prisostvovali so predsednik Josip Vidmar, podpredsednik Božidar Lavrič, glavni tajnik Milko Kos ter razredni tajniki France Stele, Ivan Grafenauer, Milan Vidmar, Anton Melik in Anton Lajovic, pod tč. 2 dnevnega reda - poročilo predsednika, v deveti, zadnji zadevi: »Predsednik sporoči, da se je akademik Oštir z dopisom datiranim z dne 18. novembra 1957 odpovedal članstvu pri Akademiji, z motivacijo "ker hočem imeti mir". Predsednik je posredoval, da bi akademik Oštir svojo odpoved umaknil, pa ni uspel. Sklene se, pustiti zaenkrat vprašanje odprto. Predsednik pa tudi drugi člani predsedstva naj "neuradno" poizkusijo posredovati, da bi prof. Oštir še nadalje ostal član Akademije. Predsedstvo vzame poročilo predsednika na znanje in ga odobri.«

Tej je v dvorani Akademije sledila še ena seja predsedstva SAZU v torek 17. junija 1958, od prejšnjih je bil opravičeno odsoten le podpredsednik Božidar Lavrič. Pod tč. 2 - poročilo predsednika, je v drugem odstavku: »Prof. dr. Karel Oštir se je z dopisom z dne 18. novembra 1957 na lastno željo odpovedal članstvu v Akademiji. Ker poizkusi, da bi prof. Oštirja odvrnili od tega sklepa niso uspeli, vzame predsedstvo odpoved na znanje.« Iz zapisnika ni videti, da bi o tem potekala kakšna razprava, saj se zapisnik o tej točki konča. »Predsedstvo vzame poročilo

predsednikovo na znanje in ga odobri.« Seveda se nam zdi to beleženje nenavadnega in izjemnega dogodka, ki nima primere, suhoparno in formalistično.

Tema sejama predsedstva SAZU sta sledili dve skupščini, prva je bila izredna 17. oktobra 1958 ob desetih dopoldne z edino točko dnevnega reda: Volitve novih članov Akademije. Predsedoval je Josip Vidmar, zapisničar je bil glavni tajnik Milko Kos, navzoči še akademiki (op. L. V.: v zapisniku so samo priimki brez osebnih imen): Bevk, Brodar, Grafenauer, Kalin, G. A. Kos, Košir, Kuhelj, Lajovic, Lobe, Melik, Rakovec, Stele, Šnuderl, Tavčar in M. Vidmar. Opravičila sta se akademika J. Hadži in V. Korošec (op. L. V.: to je rokopisno dodano). Zapisano je še. »Predsednik sporoči, da se je predsednik maršal Tito pismeno opravičil; pri skupščini ne more biti navzoč, pozdravlja pa skupščino in ji želi uspešno delo.«

Kljub temu, da so bile na vrsti volitve novih članov, se zdi nenavadno, da o izstopu enega od članov, Karla Oštirja, ni niti besedice.

Nekaj kasneje, 29. decembra 1958 dopoldne je potekala redna seja skupščine Akademije. Navzoči so bili poleg predsednika Josipa Vidmarja in glavnega tajnika Milka Kosa še člani: France Bevk, Bogdan Brecelj, Srečko Brodar, Ivan Grafenauer, Jovan Hadži, Boris Kalin, Viktor Korošec, Gojmir A. Kos, Alija Košir, Anton Kuhelj, Gorazd Kušej, Anton Lajovic, Feliks Lobe, Josip Plemelj, Ivan Rakovec, Maks Samec, Anton Sovre, Lucijan M. Škerjanc, Makso Šuderl, Lado Vavpetič, Milan Vidmar in Fran Zwitter; opravičeni: Marjan Kozina, France Stele, Igor Tavčar, na potovanju: Božidar Jakac in Božidar Lavrič. Opravičila sta se tudi predsednik republike Josip Broz Tito in podpredsednik Zveznega izvršnega sveta Edvard Kardelj. O Karlu Oštirju niti besede.

Morda niti ne bi bilo tako pomembno razglabljati, čemu se je Karel Oštir odpovedal mestu v Akademiji, toda v tistem burnem povojnem času, v katerega lahko vštejemo tudi leto 1958, se je dogajalo tudi na Akademiji marsikaj, takrat naj bi bili nekateri akademiki izključeni spričo medvojnega obnašanja ali kakšnih drugih političnih motivov. Kaj takega proti Karlu Oštirju ni bilo zaznati, prav nasprotno, med člane Akademije je bil takrat 1953. šele sprejet; toda tudi motivacija, češ "da hoče imeti mir", se zdi preveč preprosta, saj neposredno iz članstva ni izvirala kakšna dodatna obremenitev, kot praviloma le skupščina enkrat letno, o ostalem pa ni zaznati kakšnih sankcij proti morebitnim nerednostim članov. Kaj je bilo posredi, ali res zgolj njegovo 'čudaštvo'?

Po svoje je zgovorno nadvse nenavadno naključje, da v arhivu SAZU kljub skrbnemu pregledu (maja 2004) **ni mogoče najti Oštirjeve pisne odstopne izjave**, ki je sicer izrecno omenjena v zapisnikih njenih organov. Seveda je mogoče domnevati, da se je listina preprosto z leti morda kam založila, ne poremo pa povsem odmisлити tudi za takratni čas upoštevanja vredno drugo možnost, da "se je komu izgubila" ... Tako izjemen dogodek kakršna je prostovoljna odpoved članstvu v najvišji intelektualni instituciji nekega naroda, kot je Akademija znanosti in umetnosti, ki ekskluzivno združuje cvet narodovega uma, vanjo pa si prizadevajo priti vrhunski znanstveniki, ustvarjalci, umetniki ipd., vsekakor ni obroben in pozabljen primer, da ne bi takrat koga skominalo to prikriti ali marginalizirati.

Akademik Rajko Nahtigal, eden velikih slovenskih jezikoslovcev, se je v *Slavistični reviji* (VIII, 1955, str. 164-168) takole izrazil: »... Karel Oštir ... z znano svojevrstno, težko umljivo, v svojem smislu tako imenovano alarodistično, oblikovano z nekim lingvistično-izraznim športom tekmujočo in tudi sicer drugačno utemeljitvijo, proti metodi katere so se čuli svetovno-lingvistični glasovi (A. Meillet). O veleučenosti pa seveda ni nobenega dvoma.«; moram reči, da tudi Nahtigal ne izraža svojih misli preveč enostavno ... Iz tega navedka se kažejo določene težave, ki jih je imel Oštir v znanstvenih krogih, očitek »težko umljiv« je lahko sinonim za zavračanje, poleg tega tudi definicija »v svojem smislu tako imenovano alarodistično« kaže na sumničav odnos do Oštirjevih teorij, kar se še stopnjuje s pridatkom »oblikovano z nekim lingvistično-izraznim športom tekmujočo«, ki asocira na gnanje za rekorde za vsako ceno, ne blaži priznanje »o veleučenosti pa seveda ni nobenega dvoma.«

Franc Jakopin je objavil priložnostni članek *Karel Oštir - osemdesetletnik* (Jezik in slovstvo XIII/6, str. 169-170) v katerem pravi: »**Mladi obiskovalci jezikoslovnih oddelkov Filozofske fakultete v Ljubljani komajda še vedo, da je mož s pipo, ki ga srečujejo v knjižnicah, ena od naših odličnih in najbolj svojevrstnih osebnosti.**« Kako hitro gredo ljudje v krivično pozabo! Nepolnih deset let je minilo, kar je genialni Karel Oštir opustil predavanja in že ga mladi študentje niso več poznali ... Toda tudi sicer se mu poslej ni bolje godilo niti v strokovni javnosti, saj so v reviji *Linguistica* leta 1973 objavili Bojana Čopa razpravo *Oštirs Sprachwissenschaftliche Ideenwelt* v nemščini z avtorjevim opravičilom, da hočejo tudi na ta način razširiti v znanstvenih krogih poznavanje njegovega dela, dasi je tudi vrsto najpomembnejših svojih del Oštir napisal v nemščini.

Franc Jakopin je v zgoraj omenjenem članku še zapisal: »Kot Mehringerjev slušatelj se je Oštir trdno držal **povezanosti besed in stvari** (Wörter und Sachen) (podčrtal L. V.) ... [zavedal se je, da] lep del indoevropskega gradiva ne bo mogoče pojasniti z notranjimi glasovnimi zakoni ... Za ugotavljanje alarodske (azianske, jafetitske) jezikovne osnove, ki jo je v Evropi prekrila indoevropsčina, je imel raziskovalec na razpolago tri vrste virov: današnje žive jezike kot neposrednega nadaljevalca alarodščine (baščina, berbersčina in kavkaški jeziki); jezike, ki so se ohranili v bolj ali manj bogatih pisanih spomenikih, ki pa deloma še niso zadovoljivo prebrani (mednje spadajo sumerščina in ostanki nekaterih drugih prednjeazijskih jezikov, stara egiptščina in etruščina); in staroevropska narečja, ki so jih vsrkali indoevropski jeziki, vendar so jim vtisnila sledove predindoevropskih prvin.

Karel Oštir se je oborožil z gigantskim znanjem v vseh treh smereh, toda težišče njegovega dela je bilo prejkoslej v odkrivanju predindoevropskih in posredniških (ilirskih, traških) jezikovnih plasti na jugu Evrope. Izkazalo se je, da je prav Balkan zlata jama za razpletanje jezikovnih klobčičev; in tem je Oštir v svojih delih posvetil veliko pozornost. Toda kljub izjemni gmoti svojega nakopičenega znanja in svoji genialni kombinatoriki si je velikokrat moral priznati, da je iz drobcev kaj težko zgraditi prepričljivo podobo jezika in da so npr. kavkaški jeziki še vse premalo opisani in raziskani, da bi bilo mogoče rekonstruirati njihovo prakavkaško obliko, ki bi kot temeljni kamen pomagala oživiti prvotno alarodščino. Prav med temi so

jeziki z najpestrejšim glasovnim sistemom, saj imajo nekateri celo nad 70 fonemov (medtem ko jih imajo evropski jeziki med 30 in 40).«

Toda pretese nas Jakopinova ugotovitev, ki na svoj način razgrinja dramatično Oštirjevo usodo kot vrhunskega znanstvenika, ki je daleč pred svojim časom in zato nerazumljen. »Oštirjevi spisi so prava "lingvistična stenografija", nabita z asociacijami, zato je njih branje skrajno zahtevno.« ugotavlja Jakopin, ko se istočasno navdušuje: »Kako imenitne zveze so bile npr. potrebne pri povezavah: *ficus - smokva - indžir*!« Ob tem ko bridko ugotavlja: »Njegova [Oštirjeva] ustvarjalna domišljija pa je bila za marsikaterega lingvista presilovita, zato naletimo na pripombe (npr. Vasmerjeve, v ruskem etimološkem slovarju), da se Oštirjeve ugotovitve gibljejo komaj še na mejah verjetnega. Res pa za Oštirja lahko trdimo, da je imel premalo adekvatnih poznavalcev, ki bi bili njegovo delo lahko spremljali enako kompetentno kritično, kakor se je sam suvereno gibal po tako odmaknjenih jezikih svojih raziskav. Že danes smemo trditi, da je profesor Oštir s svojim nekonvencionalnim načinom mišljenja in s svojo samotarsko zagnanostjo večkrat prehitel svojo vedo in prerasel svoje jezikoslovno okolje; vrednost njegovega dela bo naraščala, in ne upadala, kakor se to v znanosti dogaja. To potrjujejo tudi nova odkritja arheologije in antropologije. Za Oštirja nikakor ni "vse iz vsega izpeljivo" ali pa vsaj iz štirih "slovitih" Marrovih elementov (sar, ber, yon, roš), niti zanj nima veljave trombettijanska jezikovna monogeneza; verjame le jezikovnim dejstvom, **zaupa le moči kombinacije.**« (podčrtal L. V.)

Priložnostno je Bojan Čop (eden od edinih dveh, ki sta doktorirala pri Oštirju v vsej njegovi znanstveni karieri!) objavil *Ob petinosemdesetletnici profesorja Karla Oštirja* (Jezik in slovstvo XIX, št. 1-2, 1973/74, str. 1-6): »Ker je študij predindoevropskega jezikovnega gradiva za Oštirja tako pomemben, da si ga je izbral za življenjsko nalogo, je prav, da se pri njem pomudimo nekoliko obširneje. V vseh indoevropskih jezikih, posebno v grščini in latinščini, naletimo pogosto na besede, ki je njihova glasovna zgradba težko združljiva s tem, kar so nas naučile besede nesporno indoevropskega izvora (op. L. V.: Giovanni Semerano se je pri njihovi razlagi naslonil na najnovejša odkritja v akadščini) ... Takih besede je v evropskih indoevropskih jezikih vse polno. Večinoma označujejo tudi predmete, stvari, pojme, ki niso mogli biti doma na tleh **indoevropske pradomovine (nekako današnja Ukrajina)** (podčrtal in op.: L. V.: o tem, kje naj bi bila indoevropska pradomovina je še vedno nadvse sporno, Colin Renfrew pravi, da je bila Anatolija, a predvsem v kulturnem pogledu, potem je tu še teorija kontinuitete - o tem več v nadaljnjem besedilu); ... Oštir je pri obravnavanju tega predindoevropskega gradiva prišel do zaključka, da morajo biti jeziki na gori razmejenem področju medsebojno sorodni, tj. da izvirajo iz skupnega prajezika, podobno kot indoevropska ali semitska skupina. Dal jim je ime alarodijski po antičnem maloazijskem narodu Alarodioi; v alarodijsko jezikovno družino šteje naslednje jezike: sumerščino, kavkaške jezike, maloazijske neindoevropske jezike (za take so takrat imeli likijsščino, lidijsščino, karijsščino) starega veka, v Evropi baskovščino in vse tim. predindoevropske substratne jezike (pedslovanščino, predbaltščino, predgermanščino, predkeltščino, predgrščino itd.), v severni Afriki pa hamitsko

skupino. Tudi v zahodnejših semitskih jezikih naj bi živel ostanki predsemitske-alarodijske jezikovne plasti.« Kot vidimo se Čop izraža v pretekliku, pogledajmo zakaj: »Po [drugi svetovni] vojni se je položaj v marsičem precej preobrnil. V Oštirjevo dobro gre npr. dejstvo, da so tudi drugi začeli z raziskovanjem odnosov med jeziki, ki jih je Oštir imel za alarodijske, tako Bouda, ki je primerjal baskovski in kavkaški besedni material. Posebno mesto v usodi alarodijskega jezikoslovja pa zaslužijo dela Hubschmida, saj je ta priznal Oštirjevo alarodijsko teorijo kot v bistvu pravilno in nabral iz južno- in zahodnoevropskih modernih jezikov toliko predindoevropskega besednega in slovničnega gradiva, da je Oštir nekoč, ko je prebral eno od njegovih del, žalostno vzdihnil: Sedaj pa mi je žal, da nisem več mlad. Resnično si lahko predstavljamo, kaj naj bi genialni etimolog dognal sedaj, ko je na razpolago nepri-merno več materiala kot v dvajsetih letih ... Oštir je začel svoje delo kakih 50 let prezgodaj.« To Čopovo dognanje kaže v jasni luči usojenost genijev, da se rode "pred svojim časom", vendar pa je prav to časovno navzkrižje v sami naravi odkritji, ki prelamljajo z ustaljeno paradigmo in jo nadomeščajo z inovacijo, redkokdaj razumljeno in hitro sprejeto. Kot slovit primer nam lahko služi Albert Einstein, ne le največji fizik dvajsetega stoletja ampak eden od stebrov človeškega duha nasploh, ki ni nikoli dobil Nobelove nagrade za svoje poglavitno genialno delo, relativnostno teorijo, pač pa za odkritje s področja kvantne teorije. A glejte paradoks, Einstein kljub svoji vlogi intelektualnega revolucionarja ni mogel sprejeti vseh sprememb, ki so preplavile fizikalni svet, tako tudi ne Heisenbergovega načela nedoločenosti, ker ni mogel verjeti, da igra naključje tako pomembno vlogo v vesolju, a se je krepko motil!

Tako tudi Čop za Oštirja pravi: »... Oštir je začel svojo alarodijsko teorijo v času, ko je bilo raziskovanje ustreznih jezikovnih področij še v povojih: Kavkaški jeziki niso bili niti zadostno popisani, kaj šele, da bi imeli kako primerjalno študijo, ... maloazijski jeziki, posebno hetitsčina, protohatjiščina, huritsčina, so bili šele v začetni fazi raziskovanja itd. ... Danes bi se tudi v presoji jezikov, ki jih je on nekoč štel za gotovo alarodijske, marsikaj drugače glasilo: likijščina sta Pedersen in Laroche dokončno priključila indoevropski (anatolski) skupini, isto velja danes za lidijščino in s tem verjetno za napise na Lemnosu, s tem pa, se resno bojim, tudi za etruščanski jezik (ki pa seveda nima nič opraviti s slovenščino!) (op. L. V.: Čop se torej "resno boji", da je etruščina indoevropski jezik, torej meni, da je indoevropski jezik, nasprotno od svojega učitelja Oštirja, a tudi v močni opreki z mnogimi sodobnimi znanstveniki, o čemer glej več v nadaljevanju).« In Čop nadaljuje z razlago v čem se je še oddaljil od svojega profesorja: »Sploh se je izkazalo, da je indoevropski element v Mali Aziji daleč močnejši, kot so mislili v dvajsetih letih in prej (op. L. V.: na tej točki velja spet opozoriti na Colina Renfrewa ter Maria Alineija, da je Mala Azija zibelka Indoevropcejev – toda predvsem v kulturnem in ne genskem smislu, gl. mojo knjigo *Davnina govori*). Tudi za mikensko dobo v Grčiji se je izkazalo, da je bil indoevropski element tam že prevladujoč (mikenska grščina!). Skratka, od Oštirjeve alarodijsčine bi morali danes marsikaj odbiti. Pa tudi znotraj neindoevropsko-predindoevropskega jezikovnega kroga so nastale spremembe: Hubschmid misli, da je okoli Mediterana treba domnevati vsaj dve

različni neindoevropski plasti: južno-zahodno z berberskimi jeziki in sorodnim substratom v Španiji in na sredozemskih otokih na eni strani, drugo, ki sega po severnih ozemljih Sredozemlja od Baskov do Kavkazcev, na drugi strani. Le zadnja bi nekako ustrezala Oštirjevi alarodijski skupini.«

In da to ne bi bilo dovolj, nam Čop navrže še naslednjo misel, ki nam sprva ohladi navdušenje za Oštirjevimi jezikovnimi bravurami: »Dosledno obravnavanje tujih elementov v indoevropskih jezikih kot alarodijskih pa je ogroženo še z drugimi teorijami: Tu je Illič-Svityčeva nostratiška teorija, ki šteje za sorodne z indoevropsko skupino ne le semitsko in hamitsko ter uralsko in altajsko, temveč tudi kavkaško. **S tem pa bi mogli za marsikateri besedni element v indoevropskih jezikih, ki naj bi bil mediteransko-predindoevropskega izvora, reči, da je v resnici le soroden** (podčrtal L. V.). Ker sam prihajam vedno bolj do prepričanja, da je obstajalo jezikovno sorodstvo med Mediteranom in Baski na eni, med Uralci in Indoevropci na drugi, sem mnenja, da bo v bližnji prihodnosti marsikak predindoevropski ostanek dobil drugačno etiketo.«

Čop spodobno zaključí s poklonom profesorju, tik pred njegovo smrtjo: »Kljub vsem tem kritičnim pripombam pa ostane neizpodbitno dejstvo, da ima Oštir velikanske zasluge za razvoj raziskav na področju predindoevropske stare Evrope. Celo vrsto etimologij so mu priznali; in njegovo teorijo o alarodijski skupini v bistvu danes priznajo kot pravilno taki mojstri kot Hubschmid. Še več priznanja pa zasluži Oštir zaradi neštevilnih pobud na predindoevropskem področju: te so pogosto več vredne kot rezultati sami.«

Bojan Čop spregovori o Karlu Oštirju tudi ob stoletnici njegovega rojstva v *Hundert Jahre eines bekannten slowenischen Sprachwissenschaftlers, Professor Dr. Karel Oštir* (Linguistica XIX, 1989, str. 3-12), ko je bil že dobrih petnajst let pod rušo, v katerem v bistvu ponavlja pravkar izrečene misli s poudarkom na hitrem razvoju jezikoslovja in posledic za Oštirjevo dediščino, ki jih ima zlasti nostratična teorija in npr. spoznanje, da tudi sumerščina sodi med nostratične, torej z indoevropskimi sorodne jezike, s katerimi ima veliko skupnih jezikovnih osnov.

Bojan Čop skuša pojasniti, čemu tolikšna zadržanost do Oštirjevih teorij, z navajanjem iz Oštirjevega dela *Beiträge* (str. 133), pri čemer spoznamo zapletenost postopkov na enem primeru alarodijske povezave in razčlenitve skupine besed za »figo«, kar Čop označi za »nedvomno eno najbolj zapletenih in najbolj zapletenih v vsej svetovni etimološki literaturi«, in močno skrajšana izgleda takole:

- latin. *ficus* < **thwoikos* (*th* = spirant);
- armensko *thuz* < **thwuz*, to pa iz **thwūgo* (z dolgim -ū-);
- grško *tykon*, *sykon*. Vse troje iz predbalkanskega **thwoko*; to iz **thwog*;
- starocerkvenoslovansko *smoky*, gotsko *smakka*, kjer je alarodska menjava *th* : *th*-spirant (ta substituiran s slovanskim in germanskim *s*) in alarodska menjava *w* : *m* (leniran) itd. (glasovne finese moram zaradi pomanjkanja znakov opustiti) edino sredstvo za povezavo z a-c;
- tako pridemo do praoblike **thimog* (*th* = spirant), ki živi še v sumerskem *dib* < **ding** (*ng** = labiovelaren nosnik), to pa iz **timg*; starejše **ting** še živi v izposojenki asirsko *tintu* (idr. semitske besede, npr. arab. *tinu*), tudi egipčansko *d'b*, koptsko *k^ente* (disimilirano iz **r^ente*?)?

- f) novoperzijsko *āndžir*, staroindijsko *añjira* itd., prairansko **ančira* < **ankira*, kar spominja na koptsko *kēnte* (prv. **t-ngk*) in na alarodsko **timg* v predsemitščini **tin(a)tu*, (gl. tč. e); odpad *t* naj bi bil sumerski oz. alarodski;
- g) kitajsko *a-tsang*, izposojeno iz nekega alarodskega dialekta;
- h) kavkazijsko : gruzinsko *legwi*, minojsko-grško *lugi* itd., vse iz **lūg*, ožje z armenskim *thuz* (gl. tč. b) povezljivo; *l* je iz *th* kot tudi sicer;
- i) nekaj hamitskih oblik.

Čop k temu pripominja, da prvotna oblika naše besede bi bila nekako **tḥmwg*, še bolje **tḥmwg* (*th* = spirant). Druge Oštirjeve etimologije so nekaj manj obsežne ali čisto kratke, toda objavil jih je v svojem življenju več tisoč; samo v *Beiträge* jih je 942, vendar niso razen prve, ki smo jo pravkar na kratko povzeli, nič več opremljene z glasoslovnimi in oblikoslovnimi razlagami, očitno, kot pravi avtor v uvodu, zaradi pomanjkanja prostora (po prvi svetovni vojni je bila vsesplošna kriza in tudi pomanjkanje papirja) so njegove razprave pisane v telegrafskem slogu, skoraj brez razlag, brez citatov, in v formularični obliki. Če bi hotel Oštir vse svoje etimologije v *Beiträge* tako razložiti, kakor je »figo«, potem bi knjiga obsegala več kot 1000 strani. Seveda je tu eden od najpomembnejših vzrokov, zakaj večina jezikoslovcev Oštirjevih alarodističnih spisov ne pozna in ne citira (npr. Skok v svoji Etimologijskem rječniku) ali celo namerno ignorira. Meillet, navajen znanega francoskega leporečja, je nekoč napisal, da se pri branju Oštirjeve razprave človeku začne vrteti v glavi, zaključuje Čop.

Toda tudi Čop postavlja bralca, nespecialista, v negotovost, ko utemeljuje, »Ker sam prihajam vedno bolj do prepričanja, da je obstajalo jezikovno sorodstvo med Mediteranom in Baski na eni, med Uralci in Indoevropci na drugi, sem mnenja, da bo v bližnji prihodnosti marsikak predindoevropski ostanek dobil drugačno etiketo. Naj tu omenim eno tozadevnih etimologij:

latinsko *lepus*, *-oris* »zajec« je bilo spoznano za predindoevropsko in združeno v enotno skupino s siciljskim (tož.) *leporin* in masiliotskim *leberis*, nato pa še z latinskim *laurex* »kunec«. Toda pomen in glasovna oblika vajenega jezikoslovca takoj spominjata na naslednjo uralsko skupino: madžarsko *nyul* »zajec«, laponsko *njoammel*, mordvinsko *numolo*, zirjatsko *nimal*, jurjatsko *nääβa* itd.; praoblika je **nomala* in zadnje gre prav lahko k alarodskemu **d/labar*«.

In po vsem tem morda ni presenetljivo, kako Čop ta članek končuje z naslednjo mislijo: »Torej, ali ni jezikoslovje tudi najvišja poezija?«

*

Če pustimo Oštirjeve nenavadne osebnostne lastnosti ob strani – do skrajnosti predan delu, skoraj samotarski in nenavaden slog pisanja –, mislim, da je najpomembnejši Karel Oštir kot izvrsten jezikoslovec, ki se je loteval nadvse dražljivih, a ne le jezikoslovnih pač pa tudi etnogeneznih raziskovanj o naših davnih prednikih, ki tudi danes in vedno bolj vzbujaajo zanimanje javnosti ter sprožajo kontroverzne odzive. Oštir je med drugim raziskoval (po njegovi definiciji) megalitske, »predindoevropske« jezike; za kakšne jezike gre in čemu 'megalitski' jeziki, to je predmet te knjige, še zlasti zato, ker menim, da predstavljajo vez s sodobno teorijo kontinuitete Maria Alineija.

UVOD

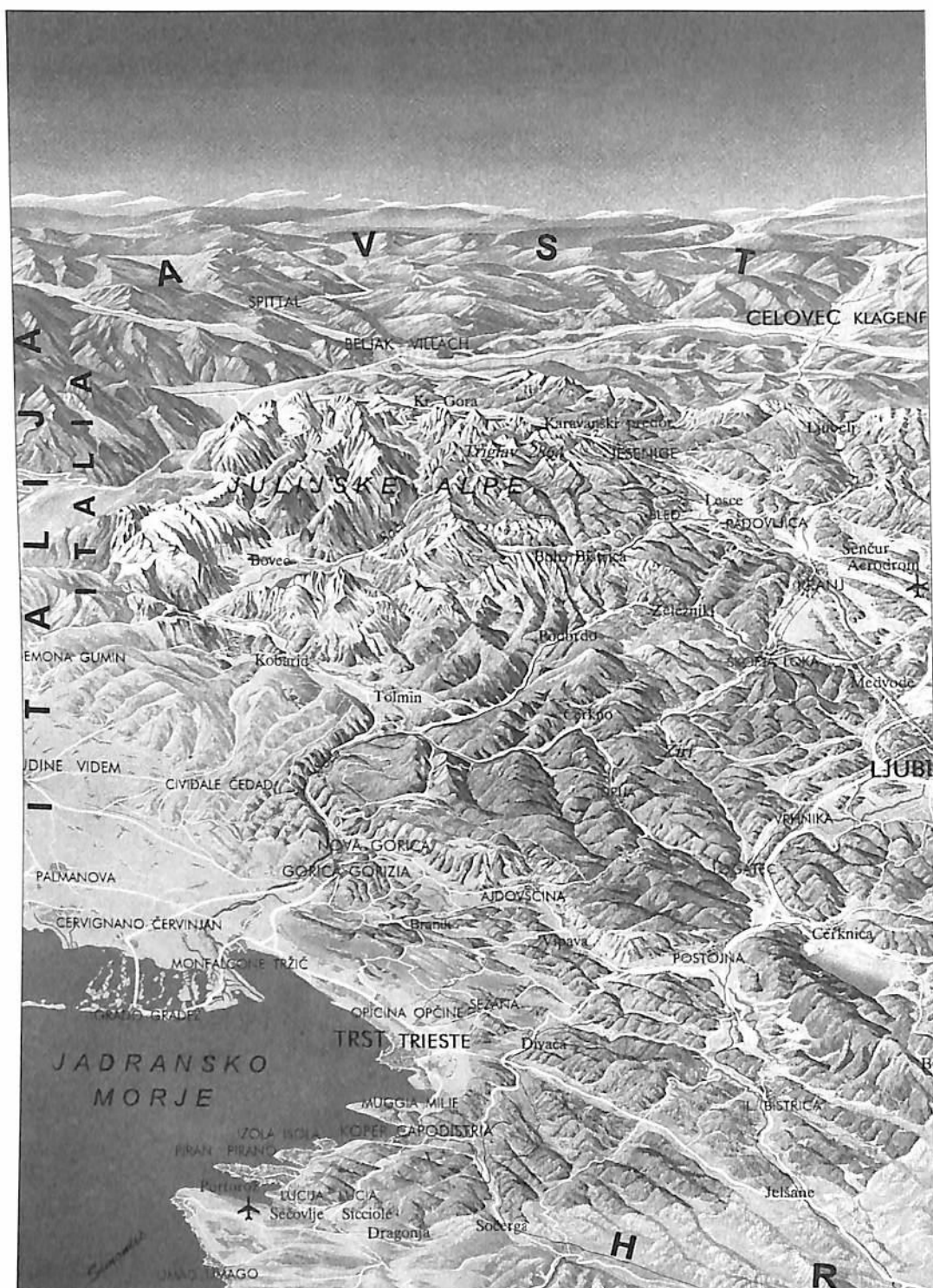
Najdba bakrenodobnega kolesa na Ljubljanskem barju vzpodbuja k razmišljanju v dveh smereh:

- A) o sami tehnološki iznajdbi, izdelavi in uporabi kolesa kot takega, s tem v zvezi pa tudi o njegovi avtohtonosti na našem ozemlju;
 - B) o širših ekonomskih in družbenih vzrokih ter posledicah uporabe kolesa.
- (A) Medtem ko je bilo o problematiki pod to točko že veliko proučenega in napisanega v svetovnem okviru, nam vseeno ostajajo v proučitev vprašanja (ne)avtohtonosti, oz. o širših kulturnih sovplivanjih med Mezopotamijo in Evropo.
- (B) V tej točki je več stvari, ki terjajo odgovore. (1) Z vozovi je bilo mogoče prevažati veliko več tovora, kakor pa ga nositi na človekovih plečih ali na hrbtih tovrnih živali – torej se je močno razmahnila proizvodnja in trgovina! (2) Zlasti za vožnjo na večje razdalje je bilo treba utrditi in pripraviti poti, kar pa terja organizirano delo večje skupine ljudi v daljšem časovnem obdobju, kasneje tudi za njihovo vzdrževanje. Organizacija take skupine delavcev pa zahteva neko obliko organizacije družbe in zadostne vires, da jim je bilo mogoče (začasno) opustiti redno delo, potrebno za preživetje posameznika in njegove družine. To sicer sovпада s tč. 1, da so bile poti potrebne zaradi viška produkcije in izmenjave dobrin. Ni pa sama po sebi umevna družbena organiziranost, njene oblike in delovanje. (3) Prav menjava dobrin, trgovina, je pripomogla h kulturni izmenjavi na večje razdalje, prenos tehnologij, vpliv na jezike itd. In ker je z odkritjem kolesa dokazano, da je bilo Ljubljanske barje na takem visokokulturnem področju, je potrebno raziskati takratna dogajanja tudi v prostoru svetolucijske kulture.

Doslej je veljalo, da so vozove s kolesi poznali v Mezopotamiji morda že v drugi polovici 4. tisočletja pr. n. št. (glinene igrače ali votivni predmeti?), najbolj podrobne upodobitve pa so iz okoli 2700 pr. n. št., vendar so bila vozila okorna, kolesa težka, izdelana scela. Zato domnevajo da so jih vlekli voli, a le na kratke razdalje, ter sprva po utrjenih nasipih, ker je drugod bilo premehko ali zamočvirjeno. Ker se je začel uporabljati tudi bojni voz, je to vzpodbujalo k inovacijam, da bi postal čim lažji; tako so se kasneje pojavila kolesa z naperami.

Enako smemo domnevamo za Ljubljansko barje, da so na njem kot poti uporabljali utrjene odseke zemljišča, bodisi nasipe ali kar namensko grajene poti. Sklepamo lahko, da je bil prostor Slovenije obenem proizvajalec določenih širše iskanih dobrin in spričo tega dovolj bogat, da si je lahko privoščil nakupe blaga od drugod. Za to je bila potrebna razvita trgovina in promet.

OD KOT VENETI?

Zahodna Slovenija med Alpami in Jadranom (Avtor: Simončič, PAN-art, Lesce)

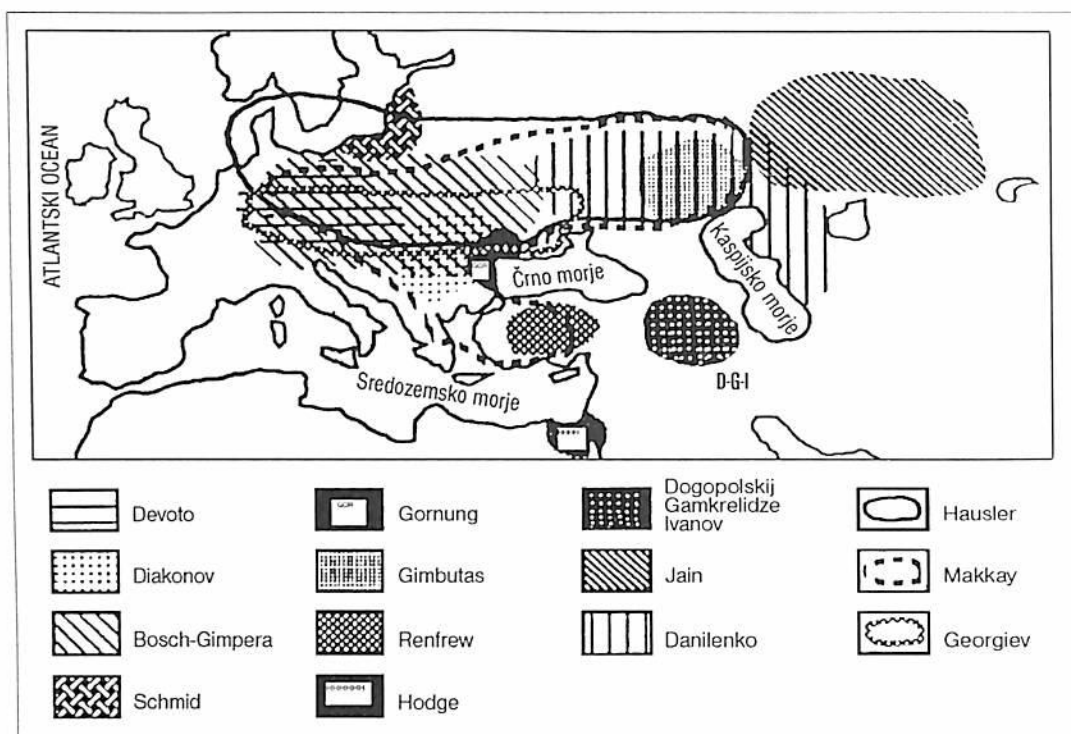
Naj začnemo z uradno nadvse podprto zgodovinsko interpretacijo v enem od svetovno razširjenih del, ki ima tudi nekakšen pečat univerzalnosti in verodostojnosti, čeprav naj kar vnaprej opozorim bralca, da sam vselej in še vedno vse berem z določenim zadržkom, ali kot se reče, s pridihom dvoma. Tako tudi to delo, ki sem ga omenil že v svojih prejšnjih knjigah *Jantarska pot* in *Davnina govori*, obsežno *Zgodovino človeštva* (ZGO), ki jo je izdal UNESCO in jo imamo tudi v slovenščini. V njej ugledni zgodovinar Luigi Pareti spregovori (res da bolj na kratko!) tudi o Venetih. V poglavju: "Ilirski narodi in narečja" lahko preberemo:

»Iliri, indoevropski narod – vendar ni jasno, ali je spadal k vzhodnemu ali vmesnemu tipu – so morali začeti svoje prodiranje na severo-zahodni del Balkanskega polotoka najpozneje v 14. st. pr. n. št. Potiskali so Tračane na jug in na vzhod, ta pritisk pa so posredno čutili tudi Grki, ker jih je gnal v isti smeri ...« Nemalo sodobnih avtorjev pa misli, da nam pri dokončni obnovi stare ilirščine ne more pomagati samo albanščina, ki je nastala iz mešanice ilirskega in traškega jezika.

Tako si morda lahko razložimo razliko med tako imenovanimi starimi kolonijami Ilirov v Italiji: venetske kolonije naj bi nam dale pravi severnoilirski jezik, kolonije v Apuliji in Mesapiji pa hibridno južno narečje, ki je bilo mešanica med traškim in ilirskim jezikom.« Pri tem je treba pripomniti, da Paretijevo mnenje o kolonizaciji Benečije iz Ilirije podpira npr. znani zgodovinar J. Whatmough (*The Prae-Italic Dialects*, London, 1933), odločno pa ga spodbijata M. Beeler v delih (*The Venetic Language*, Berkeley, 1949) in H. Krahe (*Sitzungs-berichte*, Heidelberg 1950).

Zlasti pa preseneča nadaljnje izvajanje Paretija v zvezi z Veneti, ko sicer ugotavlja, da je bila beneška pokrajina v Italiji naseljena najpozneje v začetku železne dobe, ko je vzklila značilna "atestinska" civilizacija, a da sta Herodot (I, 196) in Polibios (II, 17) izrecno ugotovila, da so bili Veneti Ilirci; Polibios je pri tem celo poudaril, da se venetščina močno razlikuje od keltščine, dasi sta si bili civilizaciji podobni.

Zato je po Paretijevem mnenju čisto mogoče, da so bili Veneti – kakor Liburni pri Aternu v Picenu (ob katerih se spomnimo Liburnov v Iliriku; Plinij, *Naturalis historia*, III, 110, 112) – prav tako ilirskega rodu, vendar so se v Italiji pomešali z domačimi predindo-evropskimi ljudstvi v obeh deželah, kjer so se naselili. Ta ljudstva so bili Evganci in severni Etruščani (pozneje so se jim pridružili Kelti) v Benečiji ter Azilci v Picenu. Po Paretijevem mnenju ni jasno, ali so bili Liburni in njihovi preživeli predniki Azilci tvorci tako imenovanih "pedsabeljskih" napisov, najdenih

Zemljepisna področja izvora Indoevropejcev po teorijah različnih znanstvenikov
(Iz dela Cavalli - Sforza).

prazgodovinska dogajanja v Evropi, in ji je na ta način bil priznan kulturni razvoj neodvisen od velikih dogodkov na Vzhodu; (b) druga revolucija je bila interpretativne in metodološke narave, glede na razvojne oblike evropske prazgodovine; medtem ko se je arheologija prej zatekala k velikim in obsežnim 'migracijam ljudstev', kot prednostnim razlagam za vsakršne velike spremembe, med temi tudi zamenjave jezikov, se sedaj jemlje celoten razvoj evropske prazgodovine kot notranjo evolucijo, s socialnimi in ekonomskimi protislovji, razširjanjem naprednih proizvodnih postopkov in novih zamisli. In še več, na osnovi čedalje natančnejšega branja arheoloških virov in njihovih implikacij, današnja arheologija odločno zavrača vsakršno invazijo celinskih razmerij v novem času – to je tako v halkolitiku kakor v neolitiku!

Na lingvistični ravni so te najnovejše spremembe časovnih okvirov in metodoloških pristopov sledile arheologiji z zakasnitvijo, vendar z ogromnimi posledicami za proučevanje enega od evropskih ljudstev, ki jih imenujemo – uralska. Prej je veljavna tradicionalna teorija izhajala iz predpostavke, da so tudi ta ljudstva prišla v Evropo od zunaj v razmeroma novem času, ter so nadomestila dotedanje prebivalce, podobno kakor naj bi IE nadomestili Predindoevropejce v preostalem delu Evrope. Danes nam nova teorija govori o 'uralski kontinuiteti' v severovzhodni Evropi, ki jo z obema rokama sprejemajo tako arheologi kakor jezikoslovci ter je že postala del splošne kulturne osveščenosti. Trdi pa, da so vsa uralska ljudstva

potomci skupin *Homo sapiens*, ki so se pred deglaciacijo znašli v vzhodni Evropi, južno od polarne kapice, in so po otoplitvi, z nastopom današnjega podnebja (holocen), naselili obsežna ozemlja severovzhodne Evrope.

Pomembnost in odmevnost celovite objave teorije Colina Renfrewa v letu 1987 je v njeni prvi temeljni in argumentirani kritiki tradicionalistične teorije, ki jo je nadomestil z revolucionarno zamisljo, da IE niso bili bojevit napadalci, invazorji, pač pa preprosto le prvi poljedelci, ki so prišli iz zahodne Azije, akulturirali so evropske mezolitske lovce in nabiralce ter spričo višje kulture nadomestili njihov(e) jezik(e) z indoevropsko. Torej ne z orožjem, ne z vojaško silo ali rasno večvrednostjo, kot so govorile tradicionalne teorije, ki so po Renfrewu povsem nesprejemljive, pač pa uveljavljanje z naprednejšim poljedelstvom, ki je dajalo večje gospodarske učinke kot lov in nabiralništvo, kar jim je dvigalo ugled, jim dajalo gospodarsko trdnost in jim omogočalo večjo nataliteto, s čimer so tudi prevladali in razširili svoj jezik tudi na ostala ljudstva. Neolitizacija ali neolitska revolucija pa zajema tudi nova znanja v metalurgiji (baker, bron), obdelavi in uporabi gline itd.

Toda presenetljivo, medtem ko skoraj brez izjeme vsi soglašajo glede 'uralske kontinuitete', je Renfrewova teorija naletela na huda nasprotovanja ne le med indoevropci, tesno navezanih na tradicionalno 'veliko preseljevanje' bojevitih nomadskih pastirjev v bakreni dobi, ampak so kritike nanj letele tudi s strani arheologov, ki so brez velikih težav lahko dokazali, da se je poljedelstvo razširjalo med avtohtonim prebivalstvom tudi tam, kjer ni bilo zaznati kakršne pomembnejše migracije z vzhoda, oziroma se je poljedelstvo razširilo celo kasneje in ne sovpada z naselitvijo IE. Na osnovi takšne kritike Renfrewove, sicer napredne teorije, so (Alinei in drugi) razvili najsodobnejšo teorijo kontinuitete (TK), ki pa ima z njegovo mnogo skupnega: (a) obe pomikata datacije za več tisočletij daleč v preteklost v primerjavi s tradicionalisti; (b) obe pripisujeta kontinuirano etnično sestavo evropskega prostora vse od neolitika do današnjega dne; (c) obe korenito spreminjata okvir tradicionalnih zamisli o jezikovnem razvoju na evropski celini. Toda najnovejša TK je veliko doslednejša in je naredila še korak naprej: tako **Alinei – pglavitni zagovornik TK- med drugim trdi, da je nujno popolnoma opustiti misel, da je ime antični Rim odločilno vlogo pri oblikovanju vseh neolatinskih jezikov, kar je za proučevanje Venetov izjemnega pomena!**

Zanimivo, da Bojan Čop, učenec Karla Oštirja, pravi (Jezik in slovstvo XIX, št. 1-2, str. 3): »... na tleh indoevropske pradomovine (nekako današnja Ukrajina)«, torej naj bi bila zibelka Indoevropejcev prav tam, kjer naj bi živeli Praslovani, preden so se razlili nekako dva do tri tisoč let kasneje po Evropi – kar je po veljavnem učenju bilo šele v začetku srednjega veka. Torej so Praslovani čemeli tam nekje za Karpati tako dolgo po tistem, ko so se že vsi drugi odselili na vzhod, zahod, sever in jug! Zakaj so vsi odhajali, le Praslovani so ostajali? Razlag je toliko, kolikor je (pra)zgodovinarjev!

znak tiste kulture. Mogoče je traško prodiranje okoli leta 1200 pr. n. št. pripomoglo k porušitvi Troje VIIa, ne pa Troje VI, kot je svoj čas domneval W. Dörpfeld.

Razen na Tračane so Iliri pritisnili še na Dorce, ki so živeli na severu Grčije (na območju Pinad?). Njihov premik na jug, tim. 'dorska selitev', je odprla novo obdobje v grški zgodovini in je zaključila indoevropizacijo Grčije ...

Prisotnost nekaterih elementov iz starejših jezikov v dorščini nam daje misliti na vdiranje Indoevropcev v začetku II. tisočletja pr. n. št. v dorski svet ... ime Dorieis je okrajšava za dorimahoi, vojščaki s sulicami ...

Rezultat dorske migracije je bil popolna sprememba skupin in rodov v notranjosti Grčije. Na koncu tega obdobja postanejo Dorci prevladujoč element na vzhodu in jugu Peloponeza, zlasti v Argolidi in kasneje tudi v Laokoniji ... dorski vpliv se je razširil na obsežno področje, ki se je razprostiralo od Peloponeza, čez Egej ter dosegla Anatolijo ...

Gledano s stališča svetovne zgodovine ima invazija traških plemen v Malo Azijo še večje posledice, kot pa vdor Dorcev in severozahodnih Grkov v Helado. V Anatoliji je kmalu po letu 1200 pr. n. št. vrtinec velikega preseljevanja uničil hetitsko kraljestvo, ki je trajalo skoraj petsto let. Kot vidimo stvari danes, je precej znamenj, da so hetitsko kraljestvo uničila 'ljudstva z morja'. To velja tudi za Ugarit (Ras Shamra), kot nam dokazujejo pred kratkim odkrite glinaste ploščice. Da je propad hetitskega kraljestva povezan z gibanjem 'ljudstev z morja', je izpričano tudi z napisa Ramzesa III. iz Medinet Habu: 'Od Khatov naprej se nobena dežela ni mogla upirati njihovim vojskam: Kedi, Karkemiš, Arvad in Alyshija so bile uničene ...'

Posledica velike egejske selitve je bila korenita etnična sprememba starega sveta. Hetitsko kraljestvo je izginilo, vendar je njegova civilizacija preživela stoletja v majhnih državah severne Sirije in v notranjosti Anatolije ... Končno v XII. st. pr. n. št. iz teh ruševin vstane Tiglatpilezar I. in ustanovi srednjeasirsko kraljestvo, ki se med razširjanjem proti zgornjemu Evfratu spopade s Frigijci. Obenem pa se razcvetajo predvsem feničanske mestne države.

Med leti 1000 in 800 pr. n. št. so Feničani zapolnili vrzel v Sredozemlju, ki je nastala po padcu Krete in izginotju Ahajcev. Skupaj z njimi, na istem morju, so se pojavili Etruščani, ki so odšli približno v istem času z egejskih obal (morda iz Mezije) in prispeli v Italijo, kjer je danes Toskana, v deželo, ki se bo po njih imenovala Etrurija. Spričo njihove povezanosti s kulturami Vzhoda, so presadili na Zahod del vzhodne civilizacije. Posamezne skupine so verjetno zaostale v Egeju, na primer na otoku Lemnos. In naprej na str. 88: »Veliko ugodnejši pogoji za kolonizacijo so bili na Zahodu. Tod ni bilo neke velike politične sile kot je bilo na Vzhodu asirsko kraljestvo; italska ljudstva, med seboj nesložna, in kot Etruščani prihajajoča z Vzhoda, pa so bila popolnoma odprta za trgovino in za grško kulturo. Kolonizaciji je botrovala gradnja čedalje večjih ladij ter končno poznavanje zemljepisa zahodnega sveta, ki so ga kopičili grški morjeplovci vse od konca mikenskega obdobja ... Med helenski kolonijami na Zahodu ni bilo nobene, ki bi se lahko merila s Kumo (Kyme), prvo halkiško (Chalcidid, Halkis na grškem otoku Eubeji) kolonijo: ta je verjetno prenesla halkiško abecedo ne le Etruščanom, ampak preko

njih tudi Rimljanom, saj lahko še danes to zaznamo, ko preberemo X kot 'ks' in ne kot 'kh', na grški način.«

André Martinet (*Des steppes aux océans. L'indo-européen et les 'Indo-européens'*, Payot, Paris, 1986) v poglavju 'Ob zori zgodovine' piše: Koncu II. tisočletja pripada tudi gibanje, imenovano 'dolgi mečev', ki začenja na severu in seže čez vso Evropo do Balkana. Domnevno je seglo tudi onkraj Sredozemlja vse do Palestine, kjer so se potem izoblikovali Filistejci. Drugi opozarjajo na mnenje V. Georgijeva v 'Introduction to the history of the Indo-European languages', da je treba postaviti ta selitveni val precej bolj daleč v preteklost in pomisliti na Pelasge, najstarejše prebivalce Grčije, ki jih nekateri smatrajo za najstarejšo indoevropsko predhodnico.

V Malo Azijo so čez Kavkaz prišli Indoevropci imenovani Anatolci, in v posebnem so to Hetiti, ki so vzpostavili zelo tesne stike z Mezopotamijo. Lahko si mislimo, da so Indo-Iranci, od katerih so nekateri pustili sledove v Mali Aziji, šli po isti poti, dasi z določeno zakasnitvijo. Jezikovna proučevanja pa kažejo, da so predniki Grkov in Indo-Irancev dolgo živeli v tesnem stiku. Poleg tega, če upoštevamo, da so se v zgodovinskem času iranska ljudstva pojavila v stepah severno od Črnega morja in tudi na zelo oddaljenih azijskih področjih, ter so v zelo odmaknjenih časih bili sosedje Ugro-Fincem, zagotovo na mejah Sibirije, postane legitimno vprašati se, če ni mogoče predpostaviti nekega vala, ki je šel po različnih poteh, na vzhod in zahod od Črnega morja vse do obeh obal Kaspijskega morja, ki se je končno stekel v Iranu in v dolini Inda.

Ta preseljevanja so povzročila velike premike na vsem območju Sredozemlja.

Ob koncu II. tisočletja pr. n. št. se pojavi obred sežiganja mrličev in naknadnim zakopavanjem žar na tim. žarnih poljih. Taka polja nejdemo na severnih ravnicah, v Lužicah, a tudi v severni Italiji, z vilanovsko kulturo, ki se razširja izhajajoč iz Emilije. Veliko stoletij pred vilanovsko kulturo je od nje zahodnejše obstajala kultura terramare. Nekoliko severneje nahajamo tim. atestinsko kulturo Venetov. Vse te kulture pripisujejo ljudstvom z indoevropskimi jeziki. Ljudstva terramare so se prva premaknila proti jugu: lahko jih smatramo za prednike Latincev. Ko so se Vilanovljani podali vzdolž Apeninskega polotoka izogibajoč se Etruščanom, so jih poznali kot Umbre, Sabine, Oske, Samnite, ki vsi pripadajo eni, dobro opredeljeni jezikovni skupini. Veneti, ki so jih dolgo prilikovali Ilirom, so po jeziku precej podobni Latincem. Gledano s stališča kulture se Vilanovljani ne razlikujejo veliko od Etruščanov, ki so zgodovinsko locirani v Toskani, torej bolj na jugu. Vendar pa je med njimi velika jezikovna razlika, saj etruščina brez najmanjšega dvoma ni indoevropski jezik.

Kdo je bil Giuseppe Sergi?

Res je treba je treba nekaj več reči o **Giuseppe Sergiju**. Leta 1922 je fašizem v naskoku zavzel Rim in uvedel fašistično diktaturo. Čedalje bolj je zatiral vse neitalijansko; osnova nabuhlega nacionalističnega 'creda' je bil večni Rim. Ena poglavitnih nalog, ki jo je Mussolini vselej in ob vsaki priliki vsiljeval, je bila obnovev

Legende o nastanku Rima so plod kasnejše domišljije, ki se je opirala na stara in nejasna izročila, vendar so mesto ustanovili domorodci in ne prišleki, kakršen naj bi bil Enej, o katerem poje Eneida. Latinci in Sabinci so bili domorodci, ki jih z nobeno etimologijo ni mogoče povezati z Indoevropejci. In podobno je z vsemi starimi mesteci okoli Rima. Spajanje Etruščanov z rimskimi plemeni, Ramnenses in Sabinci, Titienses, se kaže tudi v imenu Luceres.

Prvotno jedro etruščanske naselitve je spodnja Etrurija, ki sega proti jugu do desnega brega Tibere, na levem bregu je bil Lacij, kamor niso prodrli, na vzhodu so mejili na Umbre, na severu je Luni predstavljal mejo z Ligurijci. Kasneje so se širili, prestopili Apenine in prišli tudi do Mantove, Piacenze in izliva Pada, do Adrije. Precej etruščanskih napisov je bilo najdenih daleč naokoli, kar kaže na njihovo vplivno območje, npr. blizu Trenta, Bocna, v Piemontu, pri Luganu, Nici itd. Že grški in potem latinski pisci so omenjali, da je etruščanski dominij segal od doline Pada do Mesinske ožine, vendar so svojo nadvlado dosegali ne le na kopnem, pač pa tudi na morju, saj so si pridobili naziv gospodarjev morja širom Sredozemlja.

Za tako zahtevne podvige na obsežnem ozemlju pa njihovo število ni zadoščalo in so na različne načine vključevali prejšnje naseljence, vendar so ohranjali vodstvene položaje. Na ta način si razlagamo izginjanje Evrazijcev, Indoevropejcev, ki so za sabo pustili sledove v obliki žarnih grobišč, kaj več jim ni bilo mogoče, saj so bili le prekratek čas na tem območju in tudi njihova kultura, pa tudi ta pridobljena z vzhodnega Sredozemlja, ni bila na ravni etruščanske.

Ta Sergijeva izvajanja kažejo, da je po njegovem ne le etruščanska kultura, ampak tudi omika njihovih predhodnikov Evrazijcev, Indoevropejcev, iz vzhodnega Mediterana. **Toda po mnenju Sergija je največja nesreča, ki je lahko doletela bistvo natančne in naravne interpretacije, tim. italška arijska teorija, ki so jo uvedli filologi in glotologi, ki so jo aplicirali na italijansko in grško arheologijo. Po tej teoriji naj bi vdrli v Grčijo Heleni s helenskim jezikom, v Italijo pa na bi prišli Italci z italškim jezikom. Sergi je že leta dokazoval, da ta teorija ne vzdrži moči dejstev in je plod nacionalistične germanske arijske miselnosti.** V Italiji so se stopili vladajoči Etruščani, z visoko omiko, ter Evrazijci, nedvomno Ariji, vendar ne nekega italškega rodu, ki so izginili iz spomina tudi najstarejših piscev, ki niso nikoli omenjali teh neitalških priseljencev, z izjemo galske invazije v 4. st. pr. n. št., pri tem se misli na srednjo in ne severno Italijo, saj je Livij pisal o še poprejšnjem keltskem vdoru, ki je dosegel Rim.

Na tej točki se je treba vprašati, ali je prišlo tudi do stapljanja med novodošli evrazijskimi ljudstvi in domorodci – pravimi in resničnimi Italci – pred Etruščanskim vdorom? Sergi temu pritrjuje! Zato se vpraša: Kdaj pa so prišli Etruščani v Italijo? Nekateri menijo, da je to bilo v 7. st. pr. n. št., drugi trde, da so prišli že v 10. st. pr. n. št., Sergi pa meni, da se je to zgodilo najkasneje koncem 8. ali v začetku 7. st. pr. n. št., natančneje je težko določiti, čeprav je zelo verjeten povod prodor Joncev v Malo Azijo, ki so se umikali pred prodiranjem Dorcev,

povzročil gibanje ljudstev. Najsi so se imenovali Etruščani, Raseni, Tuski ali Tirenci, z umikom so se rešili pred suženjstvom in smrtjo. To veliko premikanje ljudstev je posledica indoevropske invazije v Sredozemlje, ki je trajala dokaj dolgo. Ko so enkrat Etruščani prišli v Italijo so vsrkali prejšnje prebivalstvo, kasneje pa so sami postali žrtev nastajajočega Rimskega imperija. Z romanizacijo Italije so ugasnili vsi drugi jeziki, zato je težko rekonstruirati prvotno stanje. **Toda Sergi meni, da so še pred Evrazijci – Indoevropejci in Etruščani v Italiji živela že od neolitika mediteranska ljudstva! In medtem ko so bili evrazijski doseljenci druge rase in jezika ter so vplivali na jezik starih naseljencev s čimer se je razvila umbrijsčina, oskijsčina, sabelščina in arhaična latinščina, so bili še kasnejši Etruščani spet Mediteranci vendar sorodni domorodcem.**

V takih pogojih je naravno, da je etruščina na nek način prišla v leksiko in fleksijo različnih italških dialektov. Torej je prvotni jezik neolitskih mediteranskih domačinov, ki se je stapljal z indoevropsko priseljenih Evrazijcev, kasneje vplival tudi na sorodno etuščino. Iz tega sledi, da je malo ali veliko tega starega jezika in etruščine vključeno v stare italške dialekte in tudi v latinščino. Kakor si že bodi, za razvozlavanje etruščine, kretščine, hatijsčine si je treba pomagati s proučevanjem mediteranskih jezikov. **V skromnih ostankih teh starih jezikov in v latinščini je treba iskati prastare besede. Tega se je lotil tudi G. Semerano, kot bomo videli v nadaljevanju.**

Kaj domneva Sergi, kdo pa so bili ti Indoevropejci, o katerih je tu tolikokrat govora?!

Sergi v že omenjenem delu (str. 261-264) zapiše: 'Vendar imamo natančne vesti o migracijah Evrazijcev v Italijo s severa v prvem obdobju železne dobe. In večkrat sem že navedel, da so z zahodnih Alp prišla keltska plemena in zavzela Piemont ter Lombardijo, z vzhoda pa so prišla plemena, ki jih hočejo imenovati ilirska, vendar sem jih jaz že imenoval Praslovani (Protoslavi), zaradi sorodnosti Slovanov z Iliri, ki so prišli v Veneto in prodrli vse do Bologne in okolice, do Riminija, ki so izražali civilizacijo imenovano po Villanovi, grobišča nedaleč od Bologne, nakazujejo ilirske imigracije; grobišča v Ticinu pa so najstarejši dokazi keltskih vdorov. Vendar pa nista le ti območji podvrženi invaziji v zgodnji železni dobi; Evrazijci so prišli čez Apenine celo do Lacija, zavzeli so Albanske gore in tudi dolino, v kateri bo kasneje ustanovljen Rim, svoja selišča so postavili tudi na ozemlja, ki bodo postala potem etruščanska ...

Težko je določiti čas teh vdorov, v splošnem jih postavljajo približno v 8. st. pr. n. št., vendar se mi ta čas zdi pozen, če ga primerjamo z ahajskimi vdori v Grčijo in se razmisli o času etruščanske kolonizacije, ki je bila najmanj eno stoletje pred ustanovitvijo Rima, ki jo Montelius postavlja v 10. st. pr. n. št.

Tem plemenom, oziroma Protokeltom in Protoslovanom je treba pripisati spremembo jezika v Italiji. Jezik, kot sem že dokazal, ki ni bil prinešen od zunaj kot italški jezik, kot nekateri mislijo, pač pa je lokalna tvorba, kot posledica sovpivanja med jezikom staroselcev in jezikom priseljencev, podobno kot se je zgodilo v Grčiji. Tako so nastali dialekti v Italiji kakor v Grčiji, iz obstoječih domorodnih dialektov, in izgovorjave in naglašanja evrazijskih, ki so prav tako imela svoje dialekte ... Ta

podvržena močnim spremembam, veliko bolj kot ostale celine, zaradi česar so antropometrične raziskave zelo tvegane. Barva kože, las in oči so še bolj negotovi pokazatelji genetske pripadnosti, saj niso dovolj znani nasledstveni mehanizmi. Če bo kdaj v prihodnosti razvozlana molekularna genetika, bo morda mogoče koristneje in zanesljiveje uporabiti tudi te elemente, seveda pa jih tudi danes ni mogoče zavreči, pač pa le skrbno in z vso previdnostjo interpretirati, saj je očitno barva las in oči proti severu v povprečju vse svetlejša, vendar pa so npr. na Siciliji, proti pričakovanju, zelo pogosti svetlolasi ljudje, kar gre zelo verjetno pripisati vdoru in dolgi okupaciji Normanov; ali pa na Bližnjem vzhodu, kjer ne bi pričakovali toliko svetlolascev, toda očitno se množice križarjev tam niso ukvarjale le z osvobajanjem Svete dežele. Na skrajnem severu se med plavolasimi Skandinavci pojavi otok temnolasih Laponcev; to naj bi bila posledica prehranjevalnih navad. Laponci so pretežno ribiči in lovci ter dobijo dovolj vitamina D v hrani, medtem ko so Skandinavci bili pretežno poljedelci in so morali sami sintetizirati ta življenjsko potreben vitamin tako, da so se bolj izpostavljali soncu. Seveda je takih faktorjev, ki jih morajo antropologi upoštevati, še več in ne nazadnje njihovo medsebojno interagiranje.

Tudi v novejšem času so opravili ponovne kranio metrične analize izkopanih lobanj, da bi preverili prejšnje študije, a so rezultati neenotni. Med najavtoritativnejše sodi ameriški ekonomist W. Z. Ripley, ki je koncem XIX. st. opravil temeljit antropolški pregled. Evropske rase je razdelil na *nordijsko*, ki zajema severozahodno Evropo, ljudje so visokega stasa, svetle polti, plavolasi in dolihokefalni (s podolgovato lobanjo); *alpsko*, iz srednje in vzhodne Evrope, ljudje so nizke rasti, čokati, temnolasi, poraščenega telesa in brahikefalni (z okroglo lobanjo); in *mediteransko*, ki zajema iberski polotok, južno Italijo, Grčijo, severno Afriko, Bližnji Vzhod in Arabijo, ljudje so majhni, vitki, temni, pogosto kodrastih las in dolihokefalni. Po mnenju nekaterih antropologov ta Ripleyeva klasifikacija preveč poenostavlja zelo zapleten tisočleten proces in posamezniki so jo poskusili izboljšati, vendar z zelo nasprotujočimi si rezultati.

Genetski vidik

Spričo vseh teh težav si v zadnjih letih antropologi veliko obetajo od hitro razvijajoče se genetike, a tu se ne bi spuščali vanjo, zanimajo nas dosežki in njen domet v prihodnosti, saj še ni na razpolago dovolj genetskih podatkov, da bi si ustavili dokončno sliko o prebivalstvu Evrope kaj šele sveta. Za nekatere države pa so bile že opravljene podrobnejše primerjave, med temi je dokajšen del Evrope z Balkanom in Anatolijo. Če se zadržimo na Italiji, ki je genetsko dobro raziskana, so se tam oprli na poglavitne komponente temelječe na 34 genetskih frekvencah. Dognali so, da se Sardinija popolnoma razlikuje od ostali 13 italijanskih regij. Z genetskega stališča je severna Italija podobna srednji Evropi, medtem ko je osrednja in južna Italija bolj podobna Grčiji in drugim sredozemskim državam, vendar pa je vseeno Grčija nekaj posebnega, pomešanega, zato ni vključena v podskupino

Italije, Španije in Portugalske. V Italiji je jasno razvidna polarizacija med severom in jugom; na severu so Srednjeevropejci, na jugu pa Mediteranci. Za nas je še posebej zanimivo stanje na italijanskem severovzhodu, to je ob Jadranu proti meji s Slovenijo. Okoli Ferrare je otok temnejših ljudi, kar si antropologi razlagajo s tem, da so to področje nekoč kolonizirali Etruščani in v bizantinskih časih Grki, oboji pa so bili Mediteranci. Podobno je z območji, ki so bila v davni kolonizirana z Etruščani, severno od Rima v južni Toskani in severnem Laciju, ali še južneje na apeninskem škornju Grki.

Etruščina – koine (sporazumevalni jezik) semitskih jezikov

Sedaj pa k Semeranovemu delu; **Giovanni Semerano** že v svojem obsežnem delu (*Le origini della cultura europea*, Torino, vol. 38, str. 781 in naprej), ki ima celo v naslovu: 'In appendice il messaggio Etrusco', začelja ta dodatek, ki bi lahko bil samostojna knjiga (in to se je v razširjeni obliki uresničilo s pravkar izdano *Il popolo che sconfisse la morte* – Ljudstvo, ki je premagalo smrt), s kritiko pristopa k 'etrusčanskemu misteriju', kar po njegovem poudarja zapletenost vprašanja, saj gre po eni strani za sam jezik, po drugi strani pa za izvor Etruščanov. Toda z etrusčanskim misterijem je podobno povezan tudi misterij Kelto, enigma Feničanov, skrivnost antične Britanije, in ne smemo pozabiti na 'sardinijsko svingo'. In le stežka si je kdo upal to razširiti še na temačna obdobja Grčije.

Prvo povzemimo iz *Le origini*; Semeranu se je tedaj zdelo pomembno začeti z napisi v Karnaku in na 'izraelski steli' iz Bet-Seana, s katerima je hotel faraon ovekovečiti svojo zmago nad Libijci in njihovimi zavezniki 'ljudstvi z morja', za katere meni, da jih zgodovinarji zavajajoče označujejo kot Indoevropejce, čeprav za nobenega od teh ljudstev, ki so jim Egipčani rekli 'prebivalci z otokov, ki so sredi Velikega zelenja', ni upravičeno do takega naslova. Egejci, pod starodavnim vplivom asirske, feničanske in mezopotamske omike, ljudstva minojske kulture, katerih imena se tu pa tam pojavljajo v korespondenci iz el-Amarna, so se med seboj sporazumevala v kakšnem semitskem dialektu ali v egipčanski, ne pa v indoevropejščini, in lahko spremljamo, kako je linearni-B hitro in lahkotno sledil razvoju enemu od tistih govorov, ki je postal starinska oblika grškega jezika. Med imeni ljudstev, ki so bila omenjena na tistih napisih trinajst stoletij pred našim štetjem, najdemo Turuša, Aqaiwaša, Šardana, Šekalaša itd. spominjajo na imena, ki jih poznamo še danes: Teukri, Ahajci, Sardinci, Siculi itd. Za Aqaiwaša, ki naj bi bili po mnenju nekaterih Ahajci, Semerano razlaga njihovo ime izhajajoč iz akadščine *aga'u*, sumersko *a-gi-a*, latinsko *aqua*, v čemer je odmev imena samega Egeja, Aigaiov (*pelagos*). Ko je mikenska civilizacija zašla obenem z bronasto dobo v temačno obdobje med 1200 in 750 pr. n. št., je le slabotno osvetljeno z omenjenimi napisi faraonov Merneptaha in Ramzesa III. Semerano meni, da naj bi tudi ime Šardana izhajalo iz akadščine *šar-dannu*, 'mogočni kralj'; saj ima ime Ahajci, Ahaioi koren v akadskem *ahu*, morska obala. Iz napisa *Jmw-Twrš* na sarkofagu iz Kahuna v despresiji Fajum je v akadščini razbrati 'vladar Turušev': *Jwn* akadsko *inu*, *enu* –

(5) Med tremi bolgarskimi ljudstvi turškega jezika – tisto ob izlivu Donave (današnja Bolgarija), oni v Veliki Bolgariji in na Volgi – je prav slednjemu najsorodnejša madžarska arheološka dediščina.

(6) Viri omenjajo tudi prisotnost Madžarov na področju imenovanem *Atelkozu* (madž. *Etelköz*), verjetno 'med rekami', torej Dneper, Bug, Prut in Seret.

Po Alineiju vse to brez sence dvoma kaže, da so pred tim. osvojitvijo karpatskega bazena Madžari prisotni na precejšnjem območju Evrope, ki je mejilo na osrednjo Azijo. Vendar nam to ne pomaga veliko, saj nismo dobili odgovora na vprašanje o najstarejši naselitvi Madžarov v Evropi ali v Aziji, niti ne o času njihovega morebitnega prihoda na njihovo zgodovinsko ozemlje, ki je v avstro-ogrskem obdobju zajemalo tudi dele z manjšinami današnjih Romunije, Slovaške, Hrvaške in Srbije.

Po vsem tem, se moramo resno vprašati, če ne gre rešiti to uganko na podoben način, kot jo TK razpleta za domnevno selitev Slovanov? odstraniti bi bilo treba napačno domnevo o naselitvi in predpostaviti po TK kot za Slované, ki niso nikoli 'prišli' v vzhodno Evropo, ker so pač od nekdaj tam bili, tako naj bi bilo tudi z Madžari. To bi podpirala tudi splošno sprejeta teorija Uralske kontinuitete, po kateri naj bi se uralska ljudstva prva naselila po zadnji poledenitvi na severo-vzhodu Evrope, prišla pa naj bi z vzhodnega dela osrednje Evrope, in Madžari bi preprosto ostali tam, kjer so še danes. Vendar – za razliko od Slovanov, za katere to velja – ta teza za Madžare ni vzdržna. Nekaj resnice je le v teoriji o madžarski osvojitvi Panonije. Razlogi, da Madžari niso avtohtoni v Panoniji, so v prvi vrsti lingvistični in se nanašajo na najtesnejše odnose madžarščine z drugimi turškimi jeziki, ki so jih raziskali sami madžarski strokovnjaki.

(1) Veljavno mnenje madžarskih jezikoslovcev je, da so prednike zgodovinskih Madžarov po tistem, ko so prišli v stik s turškimi ljudstvi, ti organizirali v nomadsko-pastirsko skupnost, nakar so prodrli v jugovzhodno Evropo.

(2) Tudi madžarski lingvist Peter Hajdu, ki se je odpovedal tradicionalni teoriji in privzel teorijo dveh osvojitvev, pritrjuje: »Madžari, organizirani po turških običajih in pod vplivom turške kulture, živeči skupaj s turškimi plemeni, so se v 5. st. začeli razseljevati po obsežni ravnini južne Rusije«. To je ustvarilo turški videz Madžarov glede na navade, običaje ipd., medtem ko jih je napol nomadstvo do neke mere razločevalo; skratka gre za amalgam dveh kulturnih izvorov.

(3) Znanstveniki pravijo, da je bila madžarska vodilna plast dvojezična, uporabljali so madžarščino in turščino.

(4) Politična organizacija madžarskega vodilnega razreda je bila turško-hazarskega izvora.

(5) Domnevajo, da so obstajali med Madžari in Hazari celo dinastični odnosi.

(6) Obstoj dvojnega principata, delitve oblasti, *gyula* in *kende* (kar ustreza etruščanskemu *zila* in *canthe*), je tipična tako pri Hazarih kakor pri Madžarih.

(7) Po Györffyju so bila med nomadskimi ljudstvi, ki so se premikala po stepah, le tista napol nomadska, kakor Bolgari z Volge (Turki) in Madžari, sposobna

organizirati stabilne države, ki so se ohranjale, medtem ko so nomadska ljudstva izginila.

(8) Madžarska mitologija nudi obilo podobnosti z južno Sibirijo, to je z altajskim področjem.

(9) "Dvojna duša" Madžarov se odraža z ene strani v njihovem jeziku, ki je ugro-finski, z druge strani v ljudski glasbi, ki je azijskega izvora.

(10) Značilna za madžarsko etnogenezo so turška osebna imena v času njihove 'pojavitve' v Evropi, z izjemo imena s katerim se sami označujejo: Madžari, ta je ogrskega izvora. Turška imena pa v splošnem kažejo na azijsko nomadsko ljudstvo. To kaže, do kakšne mere so bili Madžari pomešani s turškimi ljudstvi v trenutku nastopa na zgodovinskem odru.

Jezikovna argumentacija

Po tem kratkem povzetku zgodovinskih in etničnih elementov madžarske etnogeneze, se usmerimo še na jezikovno plat.

Alineijevo pozornost je že zdavnaj pritegnila nenavadna sličnost etruščanskih poimenovanj za vodilne funkcije, saj med prve dosežke etruskologije štejejo prav razvozlanje nazivov za najvišje družbeno-politične funkcije. Med temi je Alinei posebej izločil *zila* »*princeps civitatis*«, »starešina, vodja skupnosti« in *canthe* »*rex*«, »vrhovni politični oblastnik«, za katere je našel vzporednice v stari madžarščini, ker predstavljata delitev vrhovne oblasti v državi. Medtem ko tudi za druge etruščanske nižje družbeno-politične funkcije etruščansko *maro*, *purth/purt*, *lauxum/luc(u)mo*, *cep*, *thuta* – tutun, *tarxun* – tarjan podaja ustrezne razlage.

Za utemeljitev svoje teorije je moral še nakazati družbeno-politične funkcije pri starih Madžarih, ki so tudi poznali dvojno delitev vrhovne oblasti med *gyula* in *kende*. Tako je bil Arpad »vrhovni poveljnik« *gyula* in *kende* »kralj« obenem, ki je jahal na čelu vojske, toda sicer je bila oblast deljena in resnično moč je imel v rokah poveljnik vojske, vojvoda, kralj pa le politično in simbolno, nekako tako kot je danes v zahodnoevropskih kraljevinah odnos med kraljem/kraljico in predsednikom vlade.

Alinei začne z:

(str. 20) etrušč. *zila*, »dz. la«, ki se pogosto pojavlja v etruščanskih napisih, v stari madžarščini »*gyula*« (beri: džula). Že najstarejši proučevalci etruščine so opozarjali, da *zilath*, *zilac*, *zilacal*, *zile*, *zilethi*, *zilci*, *zilx*, *zili* itd. sodijo v skupino z osnovo *zila*. Madžarski Gyula je danes znan zgolj kot antroponim, ime ali priimek, izvirno pa je pomenil vojskovodja, vojvoda v času 'osvojitve Panonije';

(str. 22) etrušč. *canthe*, *canthee*, *canthus*, *canthi*, v stari madžarščini *kende* (*kndh*, *knde*, *knda*) »Grossfürst des Bundes der ungarischen Stämmen«, kralj brez dejanske moči, avtoriteta; (op. L. V.: na Slovenskem so znani priimki Kenda in Kante);

(str. 23) etrušč. *maru*, *marunu*, *marunux*, *marunuxva*, *maruxva* »(zapriseženi) zemljemerec«, madžarsko *merö* »merec«, (*föld*)*merö* »zemljemerec«, pomembna in

razlaga postane še zanimivejša, ker vsebuje zelo razvpito besedo *ekupetaris*, o kateri je veliko različnih in nasprotujočih si razlag; Karel Oštir pravi.

ekupetharis, *e-kupe-t(h)aris*, predvenetsko, »Grabeimer, grobna posoda«; predslovansko *pektb*, *pek-ter-a* »Höhle; votlina; peč, pečina«, torej *peč-* in zgoraj obdelani **tir* > slovansko *-t[ʁ]/-ter-* (str. 89); dodatno obrazložitev ostalih sestavin *ekupetaris* najdemo v nadaljevanju;

petro, predslovansko, »lacunar, Gerüst, Gebälk, Sockwerk, Art Balken; strop, oder, tramovje, podporje« iz **pen-tr* ali **pen[ʃ]k-tr*, slovansko *pnjъ* »tronc d'arbre; štor« (str. 90);

kanja < **kap[u]nja*, predslovansko, etruško *capys* »sokol« (str. 90);

utro, slovansko, poleg *ustro* iz **aušr*) »Morgen; jutro«, morda iz **uchtro* kontaminirano iz **auša^r* > **ucha^r* + *ustro*, s formantom *-tr-* iz **auk-tr*, etruščansko *aukelos* (str. 90);

**demtel* > *detel*, predslovansko, »Klee; detelja«: **deb-tel* > **detel*, poljsko *koniczyna* »detelja« iz *konjъ*, krma za konje, morda iz družine z etruščanskim *damnos ippos* (str. 92);

koprъ, predslovansko, »(See)fenchel, Dill; (morski)janež, koper«, etruščansko *kapra*; morda upoštevamo še slovansko **az-* »Ziege; koza« pod vplivom **koprъ* »koza«, z izpadom *k-* (str. 92);

kremy, predslovansko, »Kiesel, Feuerstein; kremenjak, iskrilo«, e<>a krams, etruščansko *crapšti* »in den Nischen?, v vdolbini« (str. 92);

bergъ, predslovansko, etruščansko *bargena* »*Gebirgler; gorjan« (str. 94);

kolačъ, slovansko iz *kolo*, etruško *halχ* »Bier?, Gefäß?; pivo, posoda, žila« (str. 94);

kruša, predslovansko, »Birne; hruška« (tš<>št), etruško *Crustumerium* »mit beliebten Birnen« (str. 99); itd.

Kaj je Karel Oštir ugotovil glede treh ptičjih imen?

(a) Predslovansko *astreba* izvaja iz debela **asr-*, ki ga ima tudi etruški *ἀρακος* »*iēpaš*«; formant *eb-* in menjavanje *r<>l* v predgrškem *aisaron* »*eidōs*«: *aisalon* sta predindoevropskega izvora. Prvotni pomen debela **a(i)sr-* je »božji, svet«, na kar kaže etruško *ais(ar)* »bog«.

(b) Predslovansko *lunjb* je nastalo iz **lonjb* < *lognjъ* ter izvira iz prvotnega **wlangnj* in to po večinoma disimilatoričnem menjavanju *n<>l* iz **wnangnj*; h korenu *wl-* spada etruško *vel* »*voltur*«. K isti praobliki **w(a)nang* je ob upoštevanju pojava *n<>* – (z ustreznimi slovanskimi refleksi) pristaviti še predlitavsko *vanagas* »jastreb« in predirsko *fang* »lunj«. Etruško *vel* je ohranjeno, izvzemši predlatinsko obliko *voltur*, le še v imenu *Vel=C(aius)*; opisano je bilo več sličnih dvojezičnih primerov italško-etruščanskega sožitja.

(c) Predslovansko *kanja* se je razvilo iz **kapnja*; deblo **kapn* < **kapun* je ohranjeno v **kapu* etruščanske besede *capys* »falco, sokol«, predgrško *Kapis*, predlatinsko **accaput(a^r)* > *accipiter* »jastreb« in predgermanskem **khaphu* > **xabukaz* > novovisokonemško *Habicht*; po alternaciji labiala z labialnim nazalom (obdelani so tudi predslovanski primeri) spada semkaj še predgrški *kumindis*.

Slovanski refleksi menjavanja neaspirate z aspirato (*capys* :: **xabu*) in sicer *k* :: *ch*, *t/d* :: *s/z* in *p/b* :: *w* so potrjeni s primeri.

Po obširni analizi Karel Oštir sklene, da obstaja v jeziku trojen odnos med Etruščani in Slovani: (a) baltoslovanske izposojenke iz etruščine; (b) etruške izposojenke iz italščine, ki je s slovanščino indoevropskega porekla; (c) glavni vir etruško-slovanskih besednih skupnosti pa je v pripadanju predbaltoslovanščine in etruščine k isti staroevropski jezikovni skupini.

Ali res obstajajo zgolj ti trije odnosi? Kljub velikemu spoštovanju do Karla Oštirja je treba vprašati, kako to, da ni še naslednjih odnosov med Slovani in Etruščani:

(d) etruščanske izposojenke iz baltoslovanščine?

(e) etruščanske izposojenke v italščino?

(f) če je obstajala neka predindoevropska jezikovna skupina, na kateri se je kasneje (kdaj in kje?) oblikovala pred- > pra- > slovanščina, je (ne)mogoče upoštevati, da je bila (ne)homogena, eno- ali raznorodna, z enako/isto(?) kulturno podstatjo ...

(e) ko Oštir izrecno operira s pred- in praslovanščino, si večkrat postavimo vprašanje, koliko je pri tem vključene same slovenščine, kot nedvomno veliko kasnejše jezikovne tvorbe, toda ob upoštevanju spoznanja Franceta Bezlaja (gl. uvod k *Slovenskemu etimološkemu slovarju*):

»Skupni slovanski izrazni fond je sorazmerno skromen, zdi se, da ne presega tisoč sedemsto izhodnih besed ... Slovenščina je v tem pogledu izredno arhaična ... Ni pa lahko odgovoriti na vprašanje, koliko je slovenska leksika že raziskana ...«

Toda omenili smo že, da je Oštirjev učenec Bojan Čop ob petinosemdesetletnici rojstva Karla Oštirja (Jezik in slovstvo XIX, št. 1-2, str. 5) zapisal: »... likijsčino sta Pedersen in Laroche dokončno priključila indoevropski (anatolski) skupini, isto velja danes za lidijščino in s tem verjetno za napise na Lemnosu (op. L. V.: v katerih mnogi vidjo in berejo etruščino), s tem pa, se resno bojim, tudi za etruščanski jezik ...«; torej je za Čopa je etruščina verjetno indoevropski jezik!

Zanimivo dopolnilo k Oštirjevemu razvijanju etruščansko-slovanskih povezav najdemo med drugim npr. pri Milanu Grošlju (*O posesivnem adjektivu v slovanščini in toharščini*, Slavistična revija VIII, 1955, str. 2-10), kjer se loteva posebnosti v slovanskih jezikih, da se ne reče *hiša očeta*, *klobuk brata*, ampak *očetova hiša*, *bratov klobuk*, ter ugotavlja, da svojilni pridevnik pozna izmed indoevropskih jezikov le še toharščina. Ta jezik so govorili v prvem tisočletju pr. n. št. v Turkestanu, prve ostanke tega jezika so objavili šele 1908. Znameniti švedski latinist Löfstedt je pokazal, da je v grščini svojilni pridevnik omejen na homerski jezik, ki ima to posebnost od eolskega narečja, in da najdemo nekaj sledov tudi v stari latinščini in v patronimiku (ime, narejeno po očetovem rojstnem imenu – npr. Petrič iz Peter)

vprišanju veljavnosti 'keltskega' koncepta je M. Chapmana *The Celts: construction of a myth*. Zasluži si skrbno branje, ker je tehtno uvajalno. Drugi pisci so precej prevzeli politično korektno nasprotovanje uporabe 'Kelt', čeprav običajno brez Chapmanove poglobljene učenosti. John Collis ne skriva, da je mogoče iz tega povzeti, da prihajajo puščice tudi z akademske strani, ker pač dvomi v tradicionalno interpretacijo Kelto.

Za nas je posebej zanimivo, ko John Collis še zapiše (prav tam, str. 191) v poglavju Northern Italy: »Zgodovinsko sosledje v severni Italiji je popolnoma preprosto. V sedmem stoletju pr. n. št. so jo zavzeli krajevni Ligurci, morebiti Galci, kot na primer Lepontci (ki jih je Katon označil za Galce), ter italško govoreče skupine, kot na primer Veneti; v 5. st. pr. n. št. so del Padske nižine zasedli Etruščani. Zelo pozno v 5. st. ali v 4. st. (če zanemarimo Livija z njegovo [sporno] letnico 600) so različni Galci v več valovih prišli čez Alpe ter jo kolonizirali, začeni na zahodni strani Padske nižine; naslednje skupine, ki so našle že s predhodniki poseljeno ozemlje, so šle malo naprej, in naslednje še dalj, dokler niso poslednji Senoni prišli do obal Jadrana, pred tem so še okoli leta 387 pr. n. št. oplenili Rim. Nekatere predele niso kolonizirali – med temi je bilo ozemlje Venetov. Vendar so v naslednjih stoletjih sem prodrli nekateri novi prišleki in vmes so nenehno potekali spopadi, med katerimi so Rimljani postopoma zasedali ozemlje, na katerem je preostalo nekaj Galcev, medtem ko so se ostali, kot Boji leta 193, umaknili nazaj čez Alpe.

Toda (nadaljuje John Collis), arheološka dejstva še zdaleč niso tako preprosta. Prvič, obstaja znatno število epigrafov z nagrobnih stel, z grafitov na posodah in bronastih izdelkih, ki pričajo, da so Lepontci v resnici govorili keltsko že najmanj od 6. st. pr. n. št. in verjetno še prej, saj obstaja *kontinuiteta* (podčrtal L. V.) kulture vse tja do pozne bronaste dobe, verjetno vsaj do 1300 pr. n. št. Napisi nam omogočajo domnevati etnično pripadnost posameznikov, zato na tej osnovi ugotovimo, da so bili po imenu Etruščani, ki so se poročili s Kelti, imena tujcev najdemo tudi v njihovih naselbinah ali pokopališčih. Pričakujemo neko vrsto kompleksnosti, če predpostavimo, da čeprav so priseljenci zavzeli prostor, so prejšnji prebivalci preživeli in so se ali integrirali s prišleki ali so poslej živeli poleg njih.

Če k temu dodamo še ostanke materialne kulture, postaja položaj še bolj zapleten. Dejansko imamo dokaze, da so skozi vse zgodnje obdobje prvega tisočletja pr. n. št. obstajali čez Alpe živahni stiki in so prihajale skupine iz Padske nižine, ter celo one iz centralne Italije, in jih lahko v kulturnem smislu smemo šteti med regionalne različice 'kulture žarnih polj' na severni strani Alp, s podobnimi slogi lončevine, bronastih izdelkov in pogrebnih obredov. Po tem scenariju smemo dopuščati stalne stike skozi celo prvo tisočletje pr. n. št., ne pa nekakšno nepropustnost Alp, kot nam jo orišejo klasični avtorji ob prvem vdoru Galcev ali pohod Hanibalove vojske čez Alpe ... Kulturni razvoj severno in južno od Alp je potekal vzporedno, to je

videti v naraščajočem bogastvu grobnih pridatkov, uvajanju štirikolesnih voz, orožju, uvoženih grških in etruščanskih kovinskih izdelkih, keramičnem posodju za gostije ter v osebnem okrasju ... razvila se je umetnost situl ...»

Toda sedaj pride na vrsto nekaj posebno pomembnega, ko se John Collis izrazi: »Naj povzamem, arheološka dejstva kažejo znatno podporo zgodovinskim virom o nekem vdoru v zgodaj v 4. st. pr. n. št., ker obstaja določen porast števila predmetov srednjeevropskega sloga, vendar prav tako *obstaja očitna kontinuiteta* (podčrtal L. V.). Prav zaresno, za območja kakršen je Veneto, ki ni bil koloniziran, a je najti latenske predmete v grobovih, antični pisci pripominjajo o podobnostih med Veneti in Galci, kljub jezikovni različnosti. Vsekakor pa so bile razlike v pogrebnih obredih med Italijo in centralno Evropo v pogledu prisotnosti etruščanskih in grških izdelkov in v bogastvu krajevnih predmetov, kot so meči, čelade in zlate oglice.« (prevod L. V.)

Tako smo pri *vprišanju kontinuitete*, ki je prav tako eno osrednjih 'bojnih polj' današnje zgodovine.

JAPODI

Zakaj tu govoriti o Japodih? Ker gre za zelo zapleteno vprašanje o Ilirih!

O Japodih nam zgodovinarji naštevajo marsikaj o njihovem izvoru in pripadnosti. V času Rimskega imperija naj bi bilo močno ilirsko pleme naseljeno od notranjskega Sneznika do reke Sane, ki izvira zahodno od Jajca in se zliva v Uno ta pa v Savo pri Novski, in reke Zrmanje, ki se zliva v jadranski Podgorski kanal pri Obrovcu pod južnimi obronki Velebita. Njihovo naj bi bilo obsežno ozemlje zahodne Bosne, hrvaškega Primorja, do Istre in Notranjske. Po tej verziji naj bi po vdoru Kelto v 4. st. pr. n. št. prišli pod njihov vpliv, vendar naj bi v svoji kulturi ohranili stare ilirske elemente. Japodi so se zbirali v teritorialne skupine okoli utrjenih središč. V 2. st. pr. n. št. so od tod pogosto odhajali na roparske pohode v severno Italijo. Rimljani so jih poskušali pokoriti, kar se je dokončno posrečilo šele cesarju Oktavianu v spopadih med leti 35-33 pr. n. št., ko je zavzel njihovo poslednjo utrdbo Metulum. Na slovenskem ozemlju je več nahajališč, ki pričajo o njihovem posebnem ilirskem značaju.

V *Zgodovini človeštva* II/1, str. 59-60 (DZS, Ljubljana, 1970) nam Luigi Pareti spregovori o Ilircih kot indoevropskem narodu, za katerega ni jasno, ali spada k vzhodnemu ali vmesnemu tipu, ki so morali začeti svoje prodiranje na severozahodni Balkanski polotok najpozneje v 14. stoletju pr. n. št. Potiskali naj bi Tračane na jug in na vzhod, kar so posredno čutili tudi Grki, ki jih je zato gnalo v isti smeri. Neposredno dokazno gradivo o Ilircih je zelo pičlo, saj poznamo zgolj kratek napis iz Skadra v Albaniji in nekatera lastna imena. Dolgo so mislili, da bi nam lahko besedišče in izgovarjava sodobne albanščine (njeni najstarejši zapisi izvirajo šele iz 15. st. n. št.) razkrila čisto ilirsko jedro, če bi izločili vse novodobne grške, latinske, beneške, turške, slovanske in druge izposojenke. Nemalo sodobnih avtorjev pa misli, da nam pri dokončni obnovi stare ilirščine ne more pomagati sama

poleg Oštirjevega načina, tudi v smislu teorije kontinuitete, kar pomeni, da bi bili v takem primeru praslovanski besedi, (1) če izhajamo iz predpostavke, da ta evropski prajezik ni bil en sam, ampak jih je bilo več, bi se tu omejili le na praslovanski (v Oštirjevem izrazoslovju: predslovanski, kar seveda ni povsem isto kakor praslovanski, saj sam Oštir opozarja v eseju *Predslovansko *sebr̥ »zadrugar«* (Etnolog IV, 1930-31, str. 2): »Zatorej pomeni "pred-" npr. v "predslovanski" itd. dvoje: (A) predslovansko = ilirotraško, npr. indoevropsko *ghans > ilirotraško *g(h)ans > slovansko gos̥ »Gans«; (B) predslovansko = staroevropsko (seveda po ilirotraškem posredovanju) npr. etruščansko *ablon »Apfel« = staroevropsko *ab(a)l v slovanščini ablan, germansko *apl itd. Različne od teh reliktoev so izposojenke kakor letonsko erms »Affe« iz etruškega arimos; poleg tega je mnogokrat nemogoče določiti, ali je slovanska, z ilirotraškim korelatom se prekrivajoča beseda ilirotraški relikto na praslovanskem teritoriju, ali poznejša izposojenka od sosednjih kulturno višje stoječih Ilirotrakov, kar velja npr. za bersky »Pfirsich« iz latinskega persica z ilirskim p>b in z ilirsko femin. končnico u namesto latinske a.; ali (2) če je Oštirjeva predpostavka o neindoevropskem prajeziku in predslovanščini točna, kakšne so relacije s Sergijem in Semeranom.

1. **Prva predpostavka:** praslovanščina je bila eden od prajezikov v Evropi, skladno s teorijo kontinuitete, Iliri(-Traki) so bili Praslovani, oz. so tvorili le neslovansko vrhnjo, vodilno, elitno plast, ki je vladala Slovanom, kot pravi teorija kontinuitete.

2. **Druga predpostavka:** Oštir je imel prav – kakšne so potem relacije do Sergijeve teze o latinščini kot sinteze jezika staroselcev in praslovanščine na tleh Italije, ter do Semeranove teze o močnih semitskih (izhajajoč iz akadščine) sledovih v Evropi, pri čemer je treba opozoriti, da Oštir izrecno in večkrat poudarja, da izključuje Semite v kontekstu Predindoevropcejev ter upošteva le Hamite!

Preden se lotimo odgovorov si pogledajmo še nekatera od Oštirjevih razmišljanj.

Sem sodi, po mojem mnenju zelo pomembna in pravkar omenjena razprava *Predslovansko *sebr̥ »zadrugar«* (Etnolog IV, 1930-31) in spet se moram bralcu opravičiti, da bom navedel nekaj Oštirjevih zapletenih jezikovnih transformacij, toda to moram nujno storiti, da bi pokazal, kako zahtevno je to delo in da jih ni stresal iz rokava.

Začne z navajanjem, da v velikoruščini nahajamo sjabr̥, sjaber̥, sjabor̥, sjabra in narečno preko sj>š tudi šaber̥, šabra »Nachbar, Kamerad, Genosse, Bekannter, Freund; Bauer, der ein Stück Ackerland bearbeitet und in der Versammlung des Mirú Stimme hat; sosed, tovariš, drug, znanec, prijatelj; kmet, del polja obdelovan s soglasjem skupnosti«; iz drugih ruskih narečij še beloruski sjabr̥, sjabruk̥ »Verwandter, Bruder Genosse, Teilnehmer an einer Arbeit; sorodnik, brat; tovariš, udeleženec pri nekem delu«, maloruski sjabra »Gemain deackerland; skupno polje«, sjabri »die auf sjabra Anbauenden; na sjabra pridelano«, sjabro »Nachbar; sosed«. S prehodom ja>je pred palatali, pri-sebr̥it̥ sja, iz česar z metatezo malorusko pryserbyty ša »priviti se, prilizovati se«, belorusko sebr̥ »tovariš, daljni sorodnik«. Iz staroruskih listin sabry v 12. st., ohranjeno v listini iz 14. st. Ruska literatura navaja tudi narečne izraze sibra s sja>sji preko *s'ə. Poljsko siabr »Gefährte, Gesellschafter, Mitbruder,

Genosse; drug, družabnik, pobratim, tovariš« je najbrž iz ruščine, ker se je razvil ruski ja iz e, ki bi v poljščini prešel v nosni a ali e. Grki so si izposodili iz južne slovanščine sembros v Patrasu, čigar pomen »georgos ...; kmet« se zelo približuje smislu ruskih besed, medtem ko v Epiru, Tesaliji, na otokih Krfu, Leukasju in Kefaloniji, ter na Peloponezu sempros, sumpros »spolovinar, polkmet«, sempra, sempria »spolovinarstvo, družabništvo«, ksesempreio »razdreti družabništvo« (str. 2). To je morda ohranjeno tudi v Sember, Semberija »del nahije pri Zvorniku«, Seberovo, Seberovac, izrazi so povzeti iz starih listin. Iz prvotnega južnoslovanskega *seb(b)ro »polzakupnik, zadrugar«, se je razvil srbski-hrvaški sebr̥, sebr̥i »zakupnik, seljak« v listinah iz 14. st., danes sebar. oz. srebar, sreber pomeni danes »plebejus, rusticus; pučanin, kmet, seljak, težak, podložnik vladeoski«, vendar ne »rab; rob suženj«.

Romuni so prevzeli simbra »societas, communio, commercium«, od njih pa Madžari cimhora »consortium, pactio, partitio«, kar Madžari izvajajo romunski simbra iz grškega simbola »trgovska pogodba«, Miklošič pa vztraja, da so jo dobili od Slovanov. Spričo srbskega-hrvaškega sebar in ruskega sjaber itd. je najbrž mogoče izhajati iz praslovanskega *sebr̥ iz *senbir v sjaber̥ (str. 3).

1. Prav glede odnosa med slovanščino in Finščino je pomembno navesti, da ni skoraj nobene finske izposojenke iz baltščine, ki bi bila izposojena iz slovanščine (str. 8)!

2. Poleg tega ni nobene praslovanske izposojenke iz romunščine (str. 9).

3. Oštir vseskozi dokazuje, da obstaja veliko sorodnosti med traščino in praslovanščino.

To je zelo pomembno, ko govorimo o teoriji kontinuitete, ki zagovarja tezo, da so bili Slovani na Balkanu že najmanj v neolitiku in se od tam širili na sever!

Litavsko sebras in letiško sebr̥s se smatra za izposojenki iz beloruščine, nasploh so finske izposojenke iz baltščine starejše kakor germanske besede v finščini, saj naj bi prišli Finci v stik z Germani šele v 1. st. pr. n. št. Oštir polemizira z Miklošičem, ki smatra sjabr̥ za izposojenko iz finščine in dokazuje prav nasprotno, tudi se upira Rozwadowskemu, ki besedo izvaja iz germanščine, ter oporeka madžarskim etimologom, da je njen pravi izvor grščina in se je preko romunščine razširila drugam. Ker Oštir meni, da je slovanski *sebr̥ najbrž soroden s traškim ziburthides in je torej obstoj te besede zagotovljen dolgo pred pojavom romunščine (str. 9).

K temu gre dodati navedbo, da obstaja še druga možnost, kako je prišla beseda menih k Slovanom, kar običajno pojasnjujejo z nemškim posredovanjem, Oštir pa ne izključuje, da je grško-latinsko *monak(h)os, *monak(h)us prešlo preko a>i v slovanski mōnich̥ kot posledica traškega posredovanja v prvi dobi pokristjanjevanja severnega Balkana okoli 4. st. n. št., saj bi po novovisokonemški poti nastal slovanski mōnich̥ (str. 13). To je le eden od mnogih primerov, kako lahkotno so (ali še) jezikoslovci pripisujejo germanski izvor slovanskim besedam, ne da bi kritično upoštevali, da gre za ogromno skupnih osnov. Zgolj en primer.

Oštir razlaga, da se je pri Iliro-Tračanih uporabljalo tudi proso za varjenje piva, zato brutos iz *bharsut preko *barut > *brut z rs>r in aru>ru, slovansko br̥ro (iz

TEORIJA KONTINUITETE – SLOVANI ŽE OD KAMENE DOBE NA SEDANJIH OZEMLJIH

V dveh knjigah je izšlo delo *Origini delle lingue d'Europa La Teoria della Continuità* »Izvor evropskih jezikov – teorija kontinuitete« (ALI 1 in 2), ki ga je napisal Mario Alinei, dolgoletni profesor na univerzi v Utrechtu, sicer Italijan po rodu, je ustanovitelj in direktor revije »Semantični zvezki«, predsednik »Atlas Linguarum Europae« pod pokroviteljstvom UNESCO, predsednik »Societe Internationale de Geolinguistique et de Dialectologie« in pisec številnih strokovnih del. Knjigi obsegata nad 1800 strani podrobnih razčlenb in strokovnih utemeljitev teorije kontinuitete, ki v bistvu izhaja iz predpostavke, da so hipoteze o evropski selitvi narodov nevzdržne in da je mnoga odprta zgodovinska vprašanja in nejasnosti mogoče razložiti edinole s priznanjem, da toliko razglašane preseljevanja narodov sploh ni bilo in da v Evropi žive indoevropska ljudstva že od kamene dobe naprej bolj ali manj na ozemljih, kjer so naseljena danes. Profesor Alinei se izrecno ukvarja s Slovani, za katere meni, da od davnine žive na območju jugovzhodne Evrope in še več, da so se celo z območja Balkana širili proti severu in severovzhodu. Med vrhunskimi strokovnjaki se že dolgo križajo kopja o izvoru Indoevropejcev, ki jih nekateri prvotno vidijo v Aziji, drugi v Skandinaviji, tretji celo v Egiptu; v zadnjih desetletjih je imela veliko pristašev (na žalost že pokojna) Maria Gimbutas s tezo, da Indoevropejci izvirajo iz 'kulture kurganov' na severni strani Črnega morja, torej iz južne Ukrajine in Rusije. Njej nasproti se je v osemdesetih letih postavil Colin Renfrew s somišljeniki, ki si je s svojimi zgodovinarskimi deli prislužil lordski naslov, z najnovejšo teorijo o anatolskem izvoru Indoevropejcev, kar podpira ne le z erheološkimi temveč tudi z jezikovnimi in najsodobnejšimi genetskimi dokazi. V sklop tega živahnega dogajanja sodi tudi vprašanje o izvoru Slovencev in drugih (južnih) Slovanov, ki so seveda Indoevropejci, torej naj bi prišli s severnih obal Črnega morja (Gimbutas) ali iz Anatolije (Renfrew). Pri nas doma so znane zdrahe okoli Venetov in Etruščanov, s strani konvencionalnega zgodovinopisja označene kot proslula »venetologija«, ki naj bi bila po mnenju nekaterih kar »naš kulturni kompleks« (kompleksi pa sodijo, kot vemo, na področje psihiatrije). Spomnimo se le našega avtohtonista Davorina Trstenjaka iz 19. stoletja, ki so mu storili veliko krivic, kar je priznal tudi pokojni akademik France Bezlaj, čeprav je bilo že od nekdaj veliko uglednih tujih zgodovinarjev, ki so bili podobnega mnenja kot Trstenjak. Med njimi najdemo znanega italijanskega zgodovinarja, antropologa in jezikoslovca Giuseppe Sergija, je umrl 1936. leta, ki v svojem obsežnem opusu med drugim razvija teorijo, da je latinščina nastala z zlitjem praslovanščine in jezika neindoevropskih staroselcev (mediteranske rase) na tleh Italije, torej italščina ni bila prinešena iz prvotne domovine Indoevropejcev.

Profesor Alinei je svoje poglede večkrat razgrnil pred mednarodno strokovno javnostjo in dobil zanje nemajhno podporo, saj je zgodovinopisje prišlo do točke, ko bo potrebno začeti pisati zgodovino nanovo, kot se je izrazil eden od njih. Zlasti

pomembne so jezikovne in zgodovinske raziskave, ki jih omogoča branje in razvozlanje desetisočernih glinastih ploščic s klinopisi, odkritih na Bližnjem vzhodu zlasti v zadnjih desetletjih dvajsetega stoletja. Eden od pomembnih argumentov za bližnjevzhodni izvor Indoevropejcev so jezikovne sorodnosti med semitskimi jeziki, ki so prevladovali v Mezopotamiji, in indoevropskimi jeziki (kar upošteva tudi Renfrew) in je med drugimi temeljito obdelal etimolog Semerano. Ta je raziskal presenetljivo veliko besed v grščini in latinščini z oznako: etimologija neznana, sam pa je zanje našel ustrezno razlago v akadščini, jeziku, ki je bil 'lingua franca'-sporazumevalni in diplomatski jezik na širšem območju Bližnjega vzhoda. To naj bi dokazovalo, da so Indoevropejci in Semiti dolgo živeli v neposredni sosesčini.

Prof. Alinei dobesedno navaja naslednje: »Začeti moram s tem, da pospravim z eno najbolj absurdnih posledic tradicionalne kronologije: 'prihod', in to celo v zgodovinskem obdobju, Slovanov na neizmerno področje, kakršnega danes naseljujejo ... edini logični sklep je, da je južna veja Slovanov najstarejša in iz nje sta se razvili, na različne načine in morda v različnih časih, zahodna in vzhodna veja Slovanov (op. L. V., kako podobno je to Nestorjevemu izvajanju pred osemsto leti v njegovi kroniki 'Povest vremenih let') ... Danes le še manjšina strokovnjakov podpira teorijo o poznem preseljevanju Slovanov ... saj nobena od različic poznega preseljevanja ne odgovarja na vprašanje: kaj je omogočilo Slovanom, da so iz svojih bronastodobnih ognjišč postali dominantno ljudstvo v Evropi ... jugozahodni del Slovanov je od vselej mejil na Italide v Dalmaciji, na prostoru vzhodnih Alp in v Padski nižini ... domnevno 'slovansko preseljevanje' je polno nasprotij ... Ne obstaja neka 'severna slovanščina' pač pa je to le različica južne slovanščine ... prve metalurške kulture na Balkanu so slovanske ... v povezavi z Anatolijo ... Prisotnost Slovanov na območju, ki je zelo blizu sedanjemu, obstaja od neolitika (in potemtakem še od prej) ... Slovani so (prvi, skupaj z Grki in drugimi balkanskimi ljudstvi) razvili poljedelstvo ... poljedelsko mešano ekonomijo, tipično evropsko, ki kasneje omogoči rojstvo grškega, etruščanskega in latinskega urbanizma ... Germani so prevzeli poljedelstvo od Slovanov ... balkansko območje je eno redkih, na katerem je dokazana prava in resnična naselitev skupin ljudi, ki so prišli iz Anatolije ...« Te kratke navedbe so dovolj zgovorne, da razumemo revolucionarnost teorije kontinuitete, ki pa ima mnoge in slavne predhodnike vse od najstarejših časov, dobiva pa v mednarodni strokovni javnosti nov zagon.

Izšli sta moji knjigi *Jantarska pot* in *Davnina govori*, ki nekoliko obširneje obravnavata to problematiko v luči najsodobnejših odkritij in raziskovanj najvidnejših mednarodnih strokovnjakov. Johann Gottfried von Herder, 1744-1803, nemški pesnik, je zapisal:

»Slovani niso bili nikdar taki razbojniki kakor Nemci, temveč so ljubili mir, obdelovali zemljo ter redili veliko živine. Zaradi njihovega miroljubja so jih podvrgli drugi narodi, toda nobeno ljudstvo se ni tako pregrešilo nad njimi, kakor Nemci. Nesreča je pač hotela, da je moral imeti ta mirni narod za sosede Nemce in Tatare.«

Venete moramo proučevati v kontekstu izvora Indoevropejcev, kar je še vedno eno od prvovrstnih znanstvenih vprašanj sodobnega zgodovinopisja in jezikoslovja.

že v davnini neposredni stiki, saj gre kar po vrsti za izrazito elementarne pojme: *goreti, žila, sneg, reka, švisteti, suho, ugor* itd. Kakor ni mogoče, da bi imeli za te najosnovnejše pojme iz naravnega okolja v obeh (danes zemljepisno tako oddaljenih) jezikih identične izraze, je najprepričljivejša in razumna razlaga, da smo bili že v davnini v neposrednem stiku, če za Baske velja, da so najstarejši narod v Evropi.

Poleg tega moramo upoštevati, kar je izrednega pomena, da je Armorik ob Biskajskem zalivu v soseščini z Baski, ki so se tudi do današnjega dne ohranili v Pirenejih, torej so ti prevzeli od tamkajšnjih Venetov te prastare besede, ki so očitno slovenskega izvora.

Spričo tako zasnovanih in posodobljenih pogledov na prazgodovino ne bo smelo biti nič več predmet posmehovanja tradicionalnih zgodovinarjev (in ne tako redkih, ki jim slepo slede), če Venete obravnavamo kot antične Slovence, ki so sicer doživljali svoj zgodovinski razvoj in se izoblikovali do današnjega etnosa, tako kot so se npr. Italijani (ki niso Rimljani kot se pogosto poenostavljano prikazuje in manipulira ter na kar večkrat opozarja tudi tvorec teorije kontinuitete Alinei), Francozi ali drugi narodi; nemalo narodov pa ni več, ker so preprosto izginili. Slovenci-Veneti pa so skozi tisočletja evoluirali na obsežnem prostoru od Paflagonije, preko zgornjega Jadrana do Baltika oziroma do Armorika.

Ustvarjalci TK kritizirajo tudi slovenske zgodovinarje, da so preveč vezani na tradicionalno teorijo, da so preveč zadržani (npr. izrecno navedeni Milko Matičetov) in bi pričakovali od njih večji prispevek, in če na osnovi povedanega povzamemo najnovejšo teorijo kontinuitete, se nam izkaže kot nadvse stvarna. Res, da jo je potrebno še dograjevati, toda za tako obsežno spremembo paradigme kot jo prinaša TK, ni mogoče pričakovati kaj drugega. Zlasti pa od nas terja veliko ustvarjalnega, pogumnega in prizadevnega dela! Tako je TK zaenkrat predvsem delo tujih znanstvenikov, za slovensko znanost predstavlja še prav poseben izziv, da bi nadgradili dosedanja prizadevanja vztrajnih posameznikov s širše zastavljenimi projekti, ki bi Slovence postavili v nov zgodovinski kontekst.

RAZMERJE MED VENETI IN ANTI

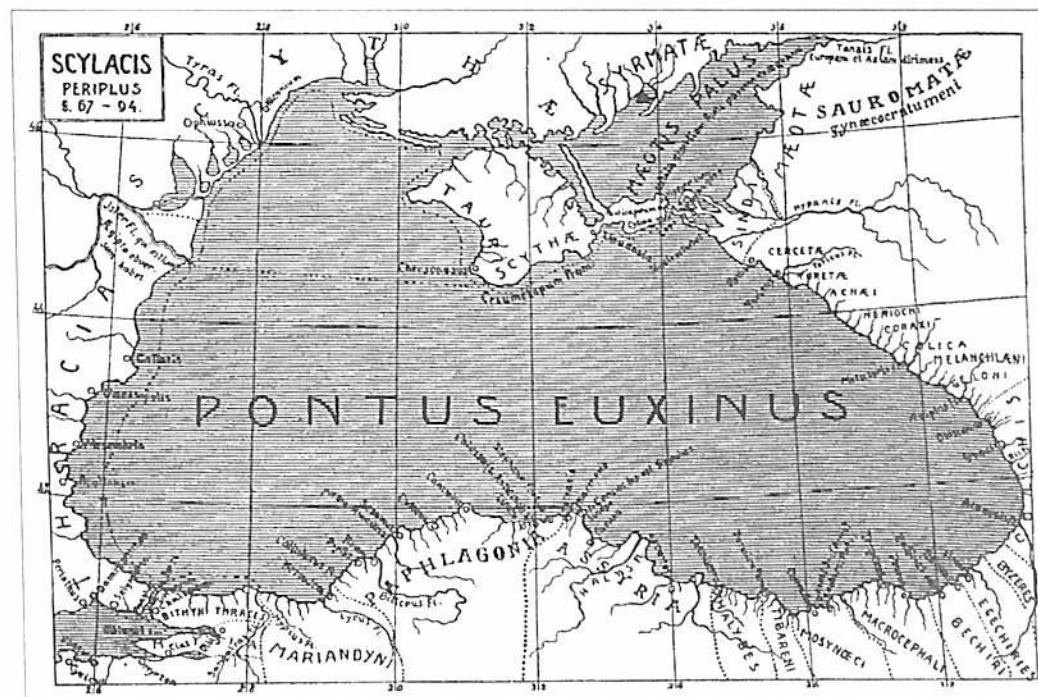
O tem smo že govorili v predhodnih poglavjih in sedaj nadaljujemo.

Niko Županič, predvojni direktor predhodnika današnjega Narodnega muzeja v Ljubljani in urednik revije *Etnolog* je v njej objavil (VII, 1934, str. 88-99) svoj referat s 3. mednarodnega bizantološkega kongresa v Atenah (14. 9. 1930): *Izvor in ime Anti*, v katerem izhaja iz navedb v Jordanesu in Prokopiju, da so Anti pomenili vzhodne Slované in so v času teh dveh zgodovinarjev živeli med velikima sarmatskima rekama Dnester in Dneper (o tem več v nadaljevanju). Če tu vskočimo, da se vprašamo, kako to, da so takrat tako številni Anti živeli med 'sarmatskima rekama' in niso imeli svojih imen zanje?! Županič nadaljuje (str. 97): »... kar poročajo bizantinski zgodovinarji o kaosu narodov vzhodne Evrope in Podonavja,

se ne da razložiti s pomočjo grških, latinskih, germanskih ali slovanskih jezikov ... potreba je po znanju orientalskih jezikov, posebno kavkaških, ugrofinskih in uraloaltajskih, da bi se prineslo svetlost v temno zgodovinsko etnologijo velikega preseljevanja narodov na kraju antičnega veka.«

Prav to je storil sedemdeset let kasneje Mario Alinei s teorijo kontinuitete, toda s prav nasprotnim zaključkom, da sploh ni bilo velike selitve narodov, ampak je v bistvu šlo za kulturne vplive ob neobsežnem premikanju ljudstev, v bistvu so po Evropi kontinuirano naseljena najmanj od neolitika.

Niko Županič je tudi avtor prispevka *Reka Erak* (*Etnolog* IV, 1930-31, str. 113-121, v srbo-hrvaščini, prevod L. V.) s podnaslovom: *Prispevek k zgodovini boja narodov za prevlado nad južno Rusijo v drugi polovici 4. st. n. št.*, kjer obravnava prav prostor med Dneprom in Dnestrom in pravi, da so Huni, ki so jim Vzhodni Goti priznali nadoblast po samomoru stoletnega kralja Hermanarika (leta 375), niso mogli trpeti samopašnosti njegovega naslednika, kralja Venetarija (zapisano po Jordanisu) ali Vidimir (zapisano po Amianu Marcelinu). Zlasti so mu zamerili, da je brez njihove odobritve sprožil vojno proti vzhodnim Slovanom, Antom, ki jih je po hudih bojih pokoril. Balamber, hunski kralj, se je odpravil nad Venetarija z vojsko, ki se je spočetka uspešno upiral in napadalcem zadal znatne izgube, a je na koncu omagal v bitki na reki Erak leta 376, kjer ga je lastnoročno ubil Balamber s strelom iz loka, kar je utrdilo prevlado Hunov nad Goti. Tako piše Jordanes sredi 4. st. n. št. (*De origine actibusque Getarum*, cap. 247-250). S tem so postali Huni

Povzeto iz Niko Županič *Harimati*: iz peripla scylaxa

mogel cel narod najti prostor za prebivanje in življenje na tako majhnem prostoru, morda le samega mesteca Srbčišta? To naj bi dodatno spodbijalo resničnost Porfirogenetovih navedb. Zupanič mu odgovarja, da je prav ta cesarjeva navedba dokaz točnosti in utemeljuje s tem, da če je res bilo mogoče spraviti vse prišedše Srbe na tako omejen prostor, potem so pač morali biti maloštevilni, v nobenem primeru jih ni bilo na stotisoče ali celo na milijone, kakor nekateri fantazirajo; morda bi jih našteli nekaj deset tisoč. To govori v prid tezi, da so iz Polabja doseljeni Srbi predstavljali le relativno majhen vojaško organiziran zbor, ki je Bizancu pomagal v bojih proti Obrom, saj za velike množice ljudi cesar Heraklej prav gotovo ni bil zainteresiran. Potemtakem je bilo Srbčišče le bolj ali manj utrjeno taborišče in to tem prej, ker je to mesto tudi kasneje v srednjem veku obstajalo kot trdnjava ob srednjem toku Bistrice (*Haliakmona*). Podoben primer je v poročilu Porfirogeneta, naselitev turških Bolgarov, ki so si, četudi maloštevilni (20.000–25.000) podredili Slované v Trakiji. Bolgari so se na samem začetku naselili na majhnem otoku Pevke v donavski delti in pozneje v utrjenem taborišču Abobi blizu Šumena, ki je merilo vsega 23 km², torej v krogu s premerom kakšnih 5,5 km, od koder so obvladovali obsežno ozemlje in ustvarili državo. Srbi niso ostali dolgo v Grčiji, ampak se se vrnili na sever v staro domovino, kakor so to storili Heruli sto let prej, ko so se vrnili iz južne Ogrske v Skandinavijo. Toda Srbi so si onkraj Donave pri Beogradu premislili, se obrnili in zavzeli Ilirik, kjer so še danes. Ker pa so bili maloštevilni, še zdaleč niso mogli asimilirati že tam množično naseljenih južnih Slovanov, ki so bili tam že vsaj od 6. st., in jim niso mogli vtisniti pečata polabskih Slovanov. Zupanič prav v tem vidi dokaz, zakaj od Alp do Črnega morja ni jezikovne prekinitve tam, kjer naj bi se naselili Srbi in Hrvati, ker so se asimilirali skoraj brez sledu. A le v etnološkem in jezikovnem smislu; k družbeni in politični organizaciji pa so pomembno prispevali. In prav o teh kasnejših nosilcih imen Hrvati in Srbi pripoveduje Porfirogenet, da so prišli iz Bele Hrvatske in Bele Srbije, tj. iz Polabja in porečja gornje Odre. Oni so pomagali Bizantincem premagati Obre (Avare) in so po zmagi zavzeli Ilirik kot gospodujoči vrhnji sloj, ustanovili državno organizacijo pod svojimi imeni.

Navedimo še eno drugačno gledanje na izvor Hrvatov.

Jože Rus se prav tako sklicuje na Porfirogeneta *De administrando imperio* (Etnolog V-VI, 1933, str. 31-45) iz 10. st., kjer v poglavjih 29-36 piše o dalmatinskih Hrvatih, da so prišli iz dežele Hrvaške, ki leži onkraj Bavarske, onkraj Ogrske, v bližini Frankov pa tudi zakarpatskih Pečenegov, kakor na arabske kroniste v času velikomoravskega kneza Svetopolka (870-894), angleškega kralja Alfreda Velikega (849-901), ki jih imenuje "Horiti". V tistem času imenovani tudi Vislani, par sto let kasneje pa Lehi. Po Rusovem prepričanju, je najstarejša zgodovina hrvaškega imena nesporno germanska. Poleg tega se sklicuje na Niederleja (str. 34), češ, da so edini narod, ki ga poznajo zgodovinarji na tem širokem prostoru, germanski Silingi, nastanjeni okoli čaščene gore Sobotke (718 m) in reke Sleze [op. L. V.: Šleza],

jugozahodno od Vratislave [op. L. V.: Wrocław; nem. Breslau]; ohranjeno je poslovenjeno ime Slask. Silingi so se spojili s Slovani. V germanskih virih kasneje ta prostor vežejo na ime "Hrvat". V nadaljevanju Jože Rus še precizira (str. 38): »... iz Skandinavije so z Goti vred prišli tudi predniki naših Hrvatov in zasedli dotlej venedske dežele, podedovali tudi njihovo vlaško [op. L. V.: keltsko] ime, in to so Jordanesovi Venedi.« K temu dodaja še: »... Slovani ... so ob svojem vstopu v svetovno zgodovino stanovali s svojo sredico v prav bližnji sosesčini vislanskih Hrvatov=Lehov, tj. v današnji vzhodni Galiciji in Voliniji.«

Mislim, da je tu Rus pod vplivom tiste šole, ki je povezovala skandinavski izvor Gotov, kasneje blodečih po širjavah Evrope vse tja do Črnega morja, ko so spotoma s seboj povlekli tudi del Hrvatov v Dalmacijo in od tam v Italijo.

V bistvu se nakazuje neka shema:

Ko smo se zgoraj pri Oštirjevem raziskovanju besede *sebrъ* »zadrugar« vprašali, kako to, da te besede ni v slovenskem besednjaku pač pa le v srbsčini, hrvaščini, ruščini (če naj bi bili tam tudi potomci Antov), morda tiči odgovor prav v tem, da so področja teh jezikov bila tudi v etničnem stiku z neindoevropskimi vojaškimi elitami z vzhodne strani Azovskega morja, ki so prinesla svojo družbeno organizacijo, med njimi tudi »zadruga« in s tem njihovo ime, ki je ostalo do današnjega dne. Medtem ko Slovenci nismo prišli pod vpliv teh vzhodnoazovskih ali kavkaških plemen, razen obrobno in občasno, kar je na slovenskem ozemlju zaznati v imenu »kosez« in posameznih toponimih ter priimkih »Hrvat« z izpeljankami. Zato nas ne sme čuditi, če nekateri štejejo kajkavce na prostoru od Alp do sredine bivše Jugoslavije med potomce Slovencev in raztegujejo slovensko ozemlje v srednjem veku od Vzhodnih Alp do izliva Donave v Črno morje (*Mayers Lexicon*), medtem ko omejujejo Hrvate le na severni del Dalmacije in Srbe na južno Srbijo (gl. podrobneje mojo knjigo *Davnina govori*).

Tudi Karel Oštir se je vprašanju Antov posvetil pri svojem znanstvenem delovanju, ki temelji na proučevanju predindoevropskih, staroevropskih jezikov, v posebnem pa s študijo *Veneti in Anti* (Etnolog II, 1928) posegel na odnose s skrivnostnimi Veneti, pri čemer je sicer izhajal iz jezikoslovnega stališča, saj je razpravo podnaslovil 'alarodski w-prefiks', toda ni se mogel in očitno niti ni hotel izogniti (spomnimo na njegovo delo *K predslovanski etnologiji Zakarpatja*, kjer je izrecno poudarjen etnološki=narodoslovni vidik) pomembnim problemom njihovega izvora. Oštir se je tu že lahko oprl na svoja številna predhodna raziskovanja, na katera opozarja v uvodu in skozi celotno besedilo. Prav tako, kot običajno v svojih ostalih tekstih, povzame svoje gledanje na predslovanski jezikovni substrat, s poudarkom, da to počne zaradi boljšega razumevanja izvajanj razmerja med Veneti in Anti. Po njegovem mnenju naj bi bile stvari takšnele:

V srednji Evropi razločujemo naslednje jezikovne plasti: (a) Iliro-Venete, ki vključujejo Etrusko-Rete, Liguro-Ibere (>Baske) in Pelasge predindoevropske Palaevropejce, ki so sorodni s Hamiti (izključeni so Semiti) v severni Afriki ter z avtohtoni v prednji Aziji (Likijci, Lidijci, Karijci, Predhetiti, Kavkazijci, Elamiti,

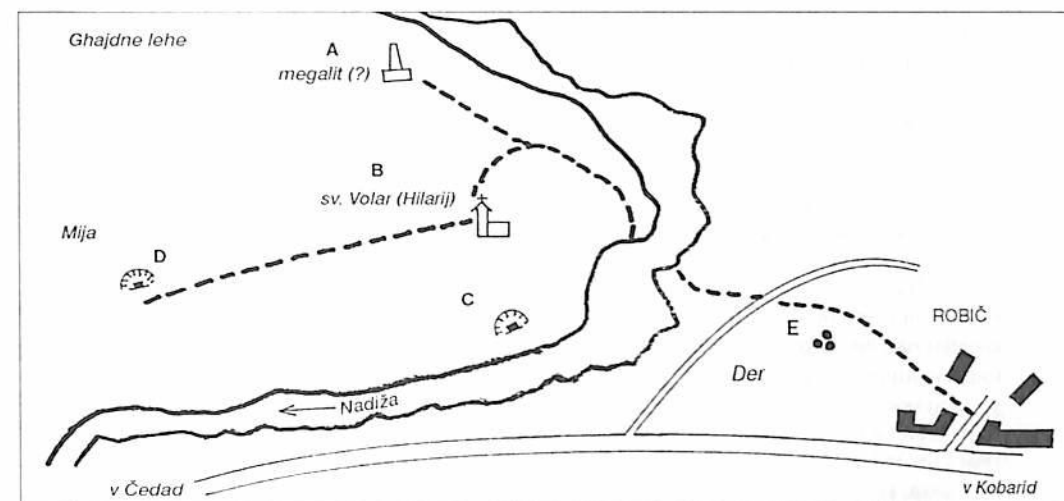
MEGALITI, GRADIŠČA - KAŠTELIRJI

Megaliti, stara arhitektura, ki izvira verjetno iz mlajše kamene dobe, neolitika, ogromne obdelani kamnite klade, ki so bržkone rabili kot *liturgični spomeniki. Največ jih je v Angliji in Franciji. So trojni: 1. *dolmeni*, grobnice, kjer so kamnite preklade postavljene čez pokončne kamnite stebre, vse to je bilo pred odkritjem prekrito z zemljo; 2. *kromlehi*, v krogu razvrščeni kamniti bloki, ki verjetno predstavljajo simbol sonca; 3. *menhirji* (bretonska beseda), grobo obdelani, do nekaj metrov visoki kamniti stebri, včasih postavljeni drug za drugim; verjetno megalitski nagrobni kamni; veliko jih je v Franciji, posebno v Bretaniji.

Med najbolj razvpitimi zahodnoevropskimi prazgodovinskimi zgradbami je Stonehenge, megalitski spomenik blizu Salisburyja v Angliji. Sestavljen je iz dveh krožno razvrščenih lokov iz grobo klesanih kamnitih blokov. Verjetno je nastal v bronasti dobi in je bil svetišče za čaščenje sonca. Toliko na splošno; kaj pa pri nas?

Megalit (?) ob Nadiži pri Robiču pod cerkvico sv. Volarja (sv. Hilarij)

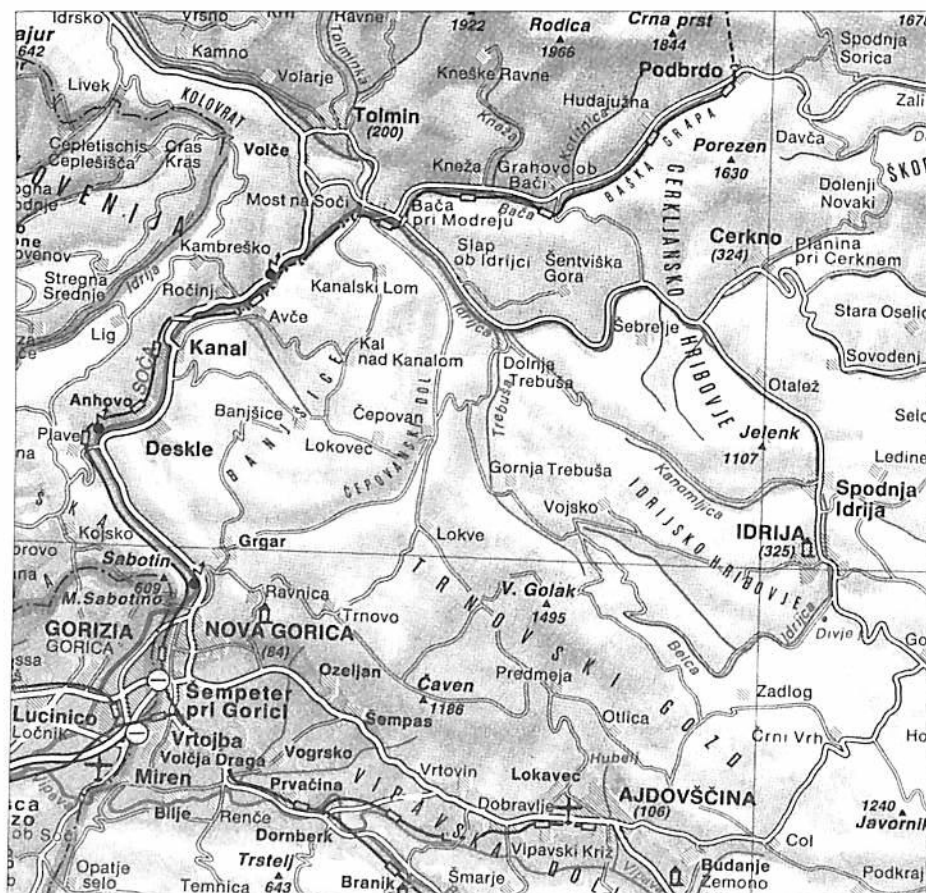

V okolici tega megalita (?) (A), ki je komajda nekaj deset metrov od reke in stoji na pripravi jasi obdani s suho zidanim zidom, je vrsta prazgodovinskih točk. Nad megalitom je prastara cerkvica sv. Volarja (sv. Hilarij) (B), na mestu, ki sodi med arheološka najdišča, od tod vodi steza navzgor po strmem pobočju Mije proti nekaj sto metrov oddaljeni jami, ki je na letalskem fotoposnetku v stenski velikosti (ki je bila leta 2003 razstavljena v gostilni »Kuzma« v Borjani) označena z imenom »Turjeva jama« (D). Vendar te jame domačini skoraj ne poznajo, a s tem imenom včasih imenujejo drugo, nekaj sto metrov nizvodno od megalita, le nekaj deset metrov od reke Nadiže podzemno jamo z neolitskimi najdbami, domačini jo imenujejo »Pelerinčeva ali Turjeva jama«, medtem ko je na letalskem fotoposnetku ta jama imenovana »Pavličeva jama« (C). Onstran reke Nadiže je vzpetinica Der, ki je tudi označena kot prazgodovinsko nahajališče (E). Na lokaciji C (kot smo omenili se uporabljana imena ne ujemajo) in jo pogojno imenujmo Turjeva jama) so že v 18. st. kopali in našli bronastodobne predmete, kasneje so spravili na plan še zakladno najdbo, sestoječo iz treh skupin predmetov: bronastih srpov, bronastih klad - surovcev za nadaljnjo predelavo in sekiro s plavutastim rezilom. Ta najdba je primerljiva z onimi iz Mačkove jame pri Postojni. Iz različnih okoliščin je mogoče sklepati, da so bile prisotne osebe moškega in ženskega spola, plavutaste sekire so moško orodje ali bolj orožje, medtem ko so srpi domnevno žensko poljedelsko orodje. Ker pa so zraven še klade brona, napeljuje na misel, da je morala biti v bližini tudi predelava, izdelava končnih predmetov, če pa to ne, je bron spričo svoje menjalne vrednosti predstavljal neke vrste 'kapital', ali pa trgovsko blago, namenjeno nekam bolj ali manj daleč. Prav tako bi bilo možno, da je bilo to zgolj občasno skladišče ali celo obredni prostor, kar je težko presoditi, nedvomno pa širše okolje in pomembna bližnja prometnica pričata, da mesto ni bilo naključno izbrano in pripada širšemu kulturnemu posoškemu sistemu. Skratka tod okoli so posejana prazgodovinska nahajališča, in če k temu prišetejemo še, da stoji ob reki,

ZAKLAD Z BANJSKE PLANOTE

Banjšice so nad Mostom na Soči in povsem zgrešeno bi bilo reči, da so ostale izven zanimanja Svetolucijscev v dolini; prav nasprotno je moralo biti res, da so tudi Banjšice sodile v tisti krog dogajanj, ki so prispevala k nastanku svetolucijske kulture, le da so premalo ali skoraj neraziskane. Dokaz za to je naključna zakladna najdba s Kanalskega Vrha.

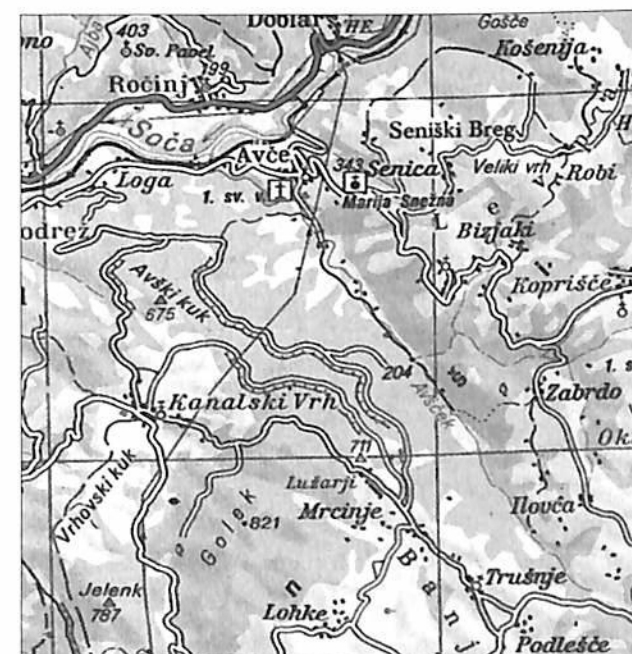
Pod zgornjim naslovom bomo obravnavali nekoliko širše ozemlje, kot samo Banjško planoto, zajeli bomo še Čepovanski suhi dol na vzhodu, na jugu segli do obronkov gora nad Gorico in malo čez na Kras, na zahodu do Nadiže in na severu do Idrije.

Banjški planoti, ki leži na povprečni višini med 600 in 700 m nad morjem, pravimo na kratko tudi Banjšice. Prav na svojem severnem koncu se stika z Mostom na Soči in s tem z območjem svetolucijske kulture. Ozemlje je kraškega značaja, vendar niso le pobočja proti Soči in Idriji obraščena z gozdovi in zelenimi pašniki, pač pa je planota nasploh travnata z vmesnimi gozdovi in zlasti primerna za pašo. Od tod se odpirajo čudoviti razgledi po vseh Julijcih, pa tudi Karnijske Alpe in Dolomiti so ob lepem vremenu kot na dlani. Proti vzhodu se planota nadaljuje v Trnovski gozd, od tam pa na Nanoško planoto. Osrednji del Banšic ima naokoli nekaj sto metrov višje vrhove kot stražne stolpe Rojčev hrib, Volnik, Kanalski vrh, Kuk, Jelenk, Kobilek, Vodice, Podlaški vrh in Sveta Gora, na osrednjem delu je travnato Sleme. Planoto po sredini deli globoka zareza potoka Avščka, sicer pa je polna kraških brezen, ki jih je skoraj sto, najgloblje je južno od Kanalskega vrha in sega vsaj 518 m globoko.

Čepovanska dolina (ali kot nekateri še pravijo Čepovanski suhi dol) je le 1 do 2 km široka, a kar 20 km dolga in 300 do 400 m globoko vrezana v okoliški relief ter v bistvu ločuje Banjško od Trnovske planote. Čepovanska dolina se na severu pri Grudnici prevali v dolino Idrije, na jugu na Prevalu pa v goriško ravnino; geologi, sklepajo, glede na geološko sestavo in izoblikovanost reliefa, da je nekoč zdavnaj tod tekla reka, mora Soča ali kakšen drugi vodni tok, o čemer so geologi veliko razmišljali (nekaj o tem v moji knjigi *Jantarska pot*).

Torej na Kanalskem Vrhu so odkrili depo, menda se je to naključno posrečilo domačin, ki je z minodetektorjem iskal predvsem ostanke iz prve svetovne vojne. K sreči je bil mož toliko osveščen in pošten, da je zadevo prijavil pristojnim in se je zaklad ohranil v celoti ter v izredno dobrem stanju. Kje je ta Kanalski Vrh?

bogastva je bilo pred sto ali tisoči leti veliko. Ni da bi omenjali idrijsko živo srebro, ki vse tako izgleda v davnini ni imelo nikakršnega praktičnega pomena, čeprav je povsem verjetno, da tako kakor se je po legendi v 15. st. iz studenca kmetu nateklo živo srebro v čeber, se je lahko dogajalo tudi v preteklosti, le da takrat s tekočo kovino niso imeli kaj početi, razen da so jo občudovali. Bolj zanimiv je rudnik svinca in cinka v Rajblu pri Trbižu, kjer so dokazano kopali že v davnini tudi zlato in srebro, kot poroča Valvasor.

Vendar pa so bili tik Mosta na Soči v Slapu ob Idrijci srebrovi rudniki, ki so jih povsem izčrpane zaprli šele pred drugo svetovno vojno, toda nedvomno so nekoč dajali več od sebe. Metalurgija pa je pomenila v davnini pomembno gospodarsko dejavnost, saj so zlato, srebro, baker, kositer in železo iskali na tisoče kilometrov daleč.

SVETOLUCIJSKA KULTURA

Posebno dobro smo poučeni o stanovanjski kulturi v prazgodovinski naselbini (Zgodovina Slovencev, Peter Petru, *Arheološka obdobja*, CZ, Ljubljana, 1979, str. 52-53) Most na Soči. Kljub osnovni ugotovitvi o enotnih tlorisih velikosti 5x5 m in enako skromno opremljenih notranjostih stavb ostaja v veljavi ugotovitev, da pomeni kakovost gradnje in dvoceličnost hiše visoko razvito urejenost kulture bivanja vseh družin v naselbini. Glede videza stavb je osnovno spoznanje, da so večinoma hiše predeljene s steno iz brun v dva prosotra. Večji je bivalni prostor, verjetno z ognjiščem iz prodnikov premazanih z glino, in s takim iz sphane ilovice. Manjša soba v vkopanem ozadju stavbe je služila za shrambo. Na sončni jugozahodni strani je bil vhod, po vsem sodeč z napuščem na stebrih. Posebnost stavb z Mosta je dosledno pri vseh hišah izpeljana drenaža na strani proti položnemu bregu, s čimer so podaljšali trajnost poslopja. V eni izmed stavb so dobili na kupu bogato razčlenjene ostanke okrasja arhitekture iz prežgane gline z vrezanimi vzorci trikotnikov, meandrov, krogov itd., ki močno spominja na podobne prvine v ilirskih stavbah Hercegovine in ognjiščih naselja Donja Dolina ob Savi. Tako lahko to stavbo verjetno izločimo iz vrste običajnih bivalnih hiš in vidimo v njej neko kulturo posvečeno poslopje. Centralno vodena ekonomija svetolucijske skupine v Mostu na Soči je dosegla naselbina povprečno nad 500 prebivalcev in ustrezno okrepljeno stopnjo družbenega sožitja. Toda območje svetolucijske kulture je bilo obsežnejše, segalo je v Baško grapo in po dolini Idrijce navzgor ter na Šentviško planoto in pomembna središča so bila posejana po Soški dolini navzgor od Tolmina do Kobarida, po eni strani do Starega sela in Robiča ter naprej proti Kobariškemu kotu, po drugi strani pa proti Bovcu, pri čemer niso bile izključene niti poselitve pobočji kot v Drežnici, na Vrsnem, ali na drugem bregu Livek ter po grebenu Kolovrata na Beneško stran, saj je po njem vodila prastara pot na Goriško prej kakor pa po dolini Soče.

Vendar pa ima svoje posebno mesto v tem sklopu tudi širši prostor Banjske planote, ki je bilo neke vrste naravno zaledje dolinskih naselij.

In še več, k tej kulturni skupini sodijo tudi Bohinj, Jereka in Lepence, torej onkraj visokih gora, na meji med Tolminsko in Bohinjskim kotom.

Toda poleg odkopanih grobov, bivališč ipd. nas v okviru tega pisanja predvsem pritegne odkritje **bronaste posode z venetskim napisom**, ki ga različno tolmačijo, vendar potrjuje povezanost svetolucijske kulture z venetskim prostorom severovzhodne Italije. V času teh najdb, proti koncu 19. st, je bila v polnem razmahu "keltizacijska paradigma" v tesni povezanosti s pangermanizmom in tako so nekateri hoteli videti tudi v napisih potrditev takšnih svojih stališč.

STARINSKI JEZIKOVNI SLEDOVI

Čemu je potrebno to poglavje?

Kako nedokončne so zgodovinske teorije nam poleg množice drugih primerov lahko pride prav tudi novejša knjiga Petra Raulwinga (RAU) iz leta 2004, v prevodu Konji, vozovi in Indoevropejci, s podnaslovom: Temelji in metode raziskav z gledišča indoevropskega primerjalnega jezikoslovja, ki predstavlja neke vrste povzetek dosedanjih raziskav v zvezi z iznajdbo kolesa in voza. Seveda avtor še ni mogel upoštevati senzacionalnega odkritja najstarejšega kolesa na svetu z Ljubljanskega barja, spričo česar bi moral v marsičem spremeniti svoje sklepanje. Tako objavlja tudi zemljevi (RAU str. 85), na katerem je prikazana razširjenost voz s polnimi kolesi ter kolesi z z naperami, in so v ozkem pasu od Grčije do Danske nanizani posamezni primerki najdb obeh vrst koles »pred letom 1000 pr. n. št.« je Mezopotamija nagnetena z najdbami polnih koles »pred letom 2000 pr. n. št.« in koles z naperami »pred letom 1500 pr. n. št.«; seveda avtor omenja tudi še starejše najdbe v Mezopotamiji in drugje, a se osredotoča na proučevanje 'chariot', lahkega dvokolesnega voza z naperami in konjsko zaprego. In kakšna je njegova komparativna lingvistika? Preseneča, da tako malo upošteva slovanske jezike; med besedilom se kakšna taka navedba pojavlja med citiranjem tujega avtorja, sicer pa je značilno, da je med njimi komaj kakšne slovanski znanstvenik! Tudi v Index verborum ne najdemo niti enega (!!) slovanskega izraza za kolo, voz in posamezne njihove dele, niti za konja in konjsko opravo, čeprav je med besedilom nič koliko izzivov; naj navedem le enga samcatega: za slovensko »kolo« je sino-tibetanski izraz kolo ... itd.

Kolo in voz sodita med izredno pomembne inovacije, kolo tudi (morda celo najprej) kot vreteno za obdelavo glinastega posodja, se moramo sprva zaustaviti prav na tem.

Toda še preden začnemo nekaj besed o iskanju izvora starinskih besed.

Z obravnavo izvora in razlage besed se ukvarja etimologija, ali nauk o izvoru, nastanku besed, besedoslovje. Tu nimam namena razpravljati o etimologiji kot taki, ki danes predstavlja pomembno specialnost v jezikoslovju, vendar se kot vsaka znanost razvija in s tem spreminja in dopolnjuje predhodna dela. Ne le v preteklosti ampak tudi danes je na etimologijo bolj ali manj vplivo ideološko-politično ozračje, kar nekateri označujejo kot zagledanost v antiko s panhelenizmom, panromanizmom, pangermanizmom, panslavizmom itd. Vse to je sicer v določenem obdobju veliko prispevalo k proučevanju zgodovine in jezikov, obenem pa so bili določeni rezultati navlečeni na kopito prevladujoče paradigme. To so spoznali

mnogi priznani svetovni lingvisti in zgodovinarji, ki skušajo popraviti napake preteklosti, kar ni ne lahko ne hitro opravilo. Ni kaj skrivati, da so taki poskusi včasih zelo travmatični, saj je potrebno spremeniti paradigme ali prevladujoč način mkišljenja, kar je že za posameznika hud intelektualni napor, kaj pa šele za večino (strokovne!) javnosti. Morda bo za ponazoritev teh zagat primerno povzeti misli enega naših najpomembnejših etimologov, pokojnega akademika Franceta Bezlaja, ki je v časopisu "Delo" dne 7. novembra 1981 objavil članek "Trdi orehi slovenskega imenoslovja":

"Ko sem pripravljal monografijo Slovenska vodna imena, sem v *Slavistični reviji VIII* v prilogi *Linguistica I 50* objavil članek o samo enkrat izpričanem, že pozabljenem slovenskem apelativu *dobra* »eine wasserreiche Gegend« (op. L. V.: vodnata okolica), ki ga med pohorskimi lokalizmi navaja Fr. Pohorski (*Novice*, 6. IV. 1859, str. 108). Ta beseda me je razumljivo vznemirila. Zaslutil sem, da bi se z njeno pomočjo dalo razložiti nekaj imen tipa *Dobrna*. Na prvi pogled je jasno, da je izvedena iz iste osnove kakor *dober*, vendar je izključeno, da bi se »o« mogel razviti po zakonih slovanskega glasoslovnega razvoja ... Vendar so se pri tem kopičili dvomi. Koliko je Fr. Pohorski, kar je najbolj verjetno psevdonim Davorina Trstenjaka, sploh zanesljiv? Vsaka enkrat izpričana beseda zahteva opreznost. Trstenjak je bil fantastičen etnograf in etimolog, ki ga je razvoj tako hitro prerasel, da se do danes še nihče ni potrudil izčrpati iz njegovih spisov narečno besedišče, ki ga ni upošteval še noben slovenski slovar. Pri svojem leksikološkem delu sem se v teku desetletij večkrat prepričal, da si Trstenjak besed ni izmišljal. Naj za primer navedem samo apelativ *smled* = »stražišče, die Warte« (*Novice*, 1859, 76), z opombo, da je slišal to besedo od čebeličarja Zupana. Meni je pomagal premostiti nasprotje med imenom *Smlednik* in historičnimi zapisi 1136 *Fledinich*, 1214 *Vlednich*, 1228 *Vlednic* itd. ..."

To je dostojna in verodostojna, dasi zelo pozna rehabilitacija nesrečnega Davorina Trstenjaka, na katerega so v stoletju po njegovi smrti zlili golide nečednosti. Kdor se je v resnici potrudil pazljivo proučiti njegova dela, mora priznati, da je kot otrok svojega časa in takratnega stanja vednosti ter stopnje razvoja zgodovine, arheologije in jezikoslovja, izhajal iz nekaterih predpostavk, ki jih je čas obrusil ali dopolnil, čeprav je tudi danes zgodovinska veda prav tako polna hipotez in bolj ali manj verjetnih faktov. Toda po drugi plati je Trstenjak strokovno pošteno in z izredno energijo zbral in interpretiral neverjetno količino lingvističnega gradiva, ki je obležalo stigmatizirano in podcenjeno, ne da bi se kdo potrudil ločiti zrno od plev, kot opozarja Bezlaj. A, na žalost, niti Bezlaj ni upošteval svoje lastne ugotovitve, saj je v svojem *Etimološkem slovarju slovenskega jezika* (ESSJ) navedel le en sam Trstenjakov vir, ogromno drugo gradivo pa je ostalo pri strani ...!

V tej luči je treba brati Davorina Trstenjaka in mu dati zasluženost mesto v slovenski znanosti.

Zdi se mi prav opozoriti bralce, da v tem delu ni bilo mogoče uporabljati vseh specialnih fonetičnih znakov kot jih priporoča IPA - International Phonetic Alphabet, vendar za razumevanje bo dovolj natančno. Pač pa bo koristno

naperami, ki ga vlečejo konji. V luči teorije kontinuitete ta zemljepisna razporeditev dopušča sklep, da je bila kultura TRB (Trichterbecher, Vaso Imbutiforme, vrč lijakaste oblike), razširjena razen na Poljskem še po vsem severu zahodne in centralne Evrope, kanal za širjenje prvega termina. Spoznali smo tudi, da se je rodila lahko le v Skandinaviji pomenska inovacija *hjul* »kolo« s pomenom zimskega solsticija v okviru megalitske kulture TRB, in prav TRB je ena od kultur v katerih se pojavijo primerki koles v 4. tisočletju pr. n. št. (op. L. V.: kakršno nam je znano z Ljubljanskega barja). Nasprotno pa so bili Kelti prinašalci kolesa z naperami, tako v Nemčiji kakor na Mediteranu, saj so bili prvi izdelovalci koles z naperami v zahodni Evropi in so razumljivo dali keltsko ime svoji tehnološki inovaciji. Ni naključje, da prihajajo prvi dokazi o kolesih z naperami v centralni in zahodni Evropi z močno keltiziranih področji kakršna so Val Camonica, Češka in Slovaška ter območje Hallstatta.« (prevod in podčrtal L. V.)(ALI 2, str. 364).

Povsem nasprotnega mnenja je Rowling (RAU), da ni z indoevropskega prostora. Če primerjamo indoevropske osnove **uogh^o* s praslovansko **voz^o* in slovensko *voz*, ter indevr. **k^uel* s praslovanskim *kolo* in slovenskim *kolo*, postane očitno, da sta oba izraza zelo blizu davnemu indoevropskemu korenu, veliko bližje kakor v romanskih in germanskih jezikih, kar pritrjuje zelo zgodnji praslovanski uporabi kolesa in voza.

Toda slovenski koren v. *vrteti* vsebuje kot *rota* < *rt*, kakor *vrtati* ipd. »z vrtenjem delati luknje« – torej poznamo oba izraza za kolo. Izjemen je izraz *kolovrat*, stara sestavljanica **kolo + vort^o(!)* < *vrot^o* < *rot^o*.

KROG

Pojem *krog*, kot bomo videli, je pomemben iz več razlogov, ne le zaradi kolesa, ki je pač *kolo* okroglo, a se v lingvističnem smislu korena razlikujeta, pa ne le to, tudi semantika je zelo raznovrstna. Na presenečenje naletimo pri Alineiji, ko opisuje prodor neolitske kulture na Irsko, ki naj bi se začela med 5. in 4. tisočletjem pr. n. št., verjetno s prihodom novih naseljencev, ne v velikem številu pač pa manjših skupin v daljšem obdobju, ki so asimilirali staroselce. Alinei obravnava najdbo najstarejše neolitske hiše na Irskem in v Angliji, datirane med 3795 in 3550 pr. n. št., ki potrjuje veliko podobnost s hišami z območja kulture LBK (Linienbandkeramik, Ceramica Lineare, lončenina z linearnimi okraski), to je najpomembnejše neolitske kulture centralne Evrope, ki je zahodno nadaljevanje vinčanske kulture z Balkana. Ampak, medtem ko lesene hiše na področju LBK v Nemčiji tvorijo večja naselja, na Irskem in v Angliji ostajajo osamljene, to je še danes značilno za irsko podeželje, kjer nahajamo osamljene kmetije. Toda zaznati je delitev na sever in jug tudi v narečju. Tako za lončenino poznajo na Irskem dvoje imen, severnoirski *pota* je v zvezi še z angleškim *pot*, s francoskim *pot* ter nemškim *Pott*. Drugi, južnoirski *corcan* je v zvezi z angleškim *crook*, francoskim *cruche* in nemškim *Krug*. Obe ti imeni pa sta neznanega izvora, čeprav kažeta isto keltsko-germansko-italsko izogloso ... (ALI 2, str. 518-519). Poglavitna značilnost irskega

neolitika je okoli 1. 200 megalitskih spomenikov, razdeljenih v štiri glavne skupine: *Court cairns*, *Dolmen*, *Passage tombs* – grobnice s hodniki in *Wedge tombs*, razporejeni so po območjih, ki se delno prekrivajo, so pa vsi povezani s keltskim področjem. Zlasti grobnice s hodniki so veličastne ter veliko starejše od egipčanskih piramid, posebno tiste v Bretaniji. Alinei opozarja, da je tudi za Irsko veljala invazionistična, priselitvena teorija, ki naj bi obenem pojasnjevala štiri različne tipe megalitov, po teoriji kontinuitete pa ni tako, saj naj bi šlo prvenstveno in zgolj za različne kulturne vplive.

Podčrtal sem, da sta obe imeni *pota* in *corcan* »ročka, lonec, topilnik; kuhati, dušiti, posaditi« neznanega izvora. Toda Snoj nas seznanja korec »posoda na daljšem ročaju za zajemanje tekočine«; enako je cerkvenoslovansko *korьcъ* »posoda za tekočino«, narečno hrvaško in srbsko *korac* »kadica«, narečno rusko *korec* »korec, zajemalka«, staročeško, češko *korec* »stara mera za zrnje«. Če je praslovansko **korьcъ* izpeljano iz praslovanskega **kora* »skorja, lubje«, je beseda prvotno pomenila »iz skorje, lubja narejena posoda«. Druga možnost je primerjava s staroindijskim *caru* »kotel«, starovisokonemško (*h*)wer, valižansko *pair* v enakem pomenu, kar vse so tvorbe iz indoevropskega korena **k^uer* »posoda, kotel« (SNO). Pri Snoju si preberemo za *pot* »znoj«, starocerkvenoslovansko *poti*, hrvaško in srbsko *pot*, rusko *pot*, češko *pot*. Praslovansko *pot^o* »znoj« se je razvilo iz indoevropskega **pok^u-to*, kar je izpeljanka iz korena **pek^u* »kuhati, peči« Prvotni pomen je nekako »kar je vroče« ali »kar se izloča pri vročini«; sorodno je *peči*, *peč* (SNO). Toda po mojem mnenju tu ni izključena tudi iztočnica za *pot* »ročka, lonec, topilnik; kuhati, peči, dušiti« kot posoda za kuhanje in peko, pri čemer se seveda tudi potimo.

Bezljaj razlaga *skorec* »spleten košek, v katerega nabirajo jagode«, »iz brezove skorje spleten košek za nabiranje jagod«, tvorjeno iz *skora* »cortex«, prim. sln. *korec* »iz skorje narejena posoda« (= starocerkvenoslovansko *korьcъ* »vas quodam«) iz *kora* »cortex«. Verjetno je imelo **skorьcъ* nekdanji širši doseg, saj je beseda izposojena v albanščini *skorec* »grot v mlinu« in podobno v sln. *kozol*, *kozar* »posodica iz lubja«, danes *kozarec* »calix vitreum«, kar je morda sorodno s *koža* »pelis«, če je prvotno »cortex« (ESSJ). Posebej obsežno obravnava Bezljaj pojem *skorja* »cortex, crusta«, kar ne preseneča, saj je v davni to bila ena od naravnih, priročnih tvarin za najrazličnejšo uporabo, zato je pričakovati, da bo velika tudi besedotvorna moč te osnove. Cerkenoslovansko *skora*, *kora*, praslovansko **(s)kora* je razvito v vseh slovanskih jezikih v pomenih: »skorja, buča s trdo lupino, želva-(s)kornjača, okoreti, suh delček lesa, suh, trd, lupina, koža, ustrojena koža, lubje, lupina itd«. Iz slovanskih jezikov je prešlo tudi v albanščino *kore* in novogrščino *kora*. K besedotvorju primerjati indoevropsko **aldh(en)* »korito«: baltoslovansko **aldi* > praslovansko **oldi*, **oldьje* »ladja«. (ESSJ).

Bezljaj: **krog I** »okoli«, verjetno stari *krog^o*, *okrog^o*, rusko dial. *krug*, *vrug*, *vokrug*, starorusko *okrug^o*, ukrajinsko dial. *okruh*, ukrajinsko *kruh*, *vrugh*, *vokruhy*; cerkvenoslovansko *okrog^o*; drugi tip je rusko *krugom*, ukrajinsko *kruhom* »okoli«. Naprej **krog II** »circulus« s številnimi pomenskimi odenki; staro v pomenu lončarski *krog*, slovaško *hrnčarski kruh*, češko *hrnčirsky kruh*, poljsko arhaično *krag garnicarsky*,

OZARA

Ne bom se loteval pomena in razvoja imen za polje, njiva ipd., nekaj o tem sem omenil v svojih prejšnjih knjigah, toda pojem *ozare* je povezan z obdelovanjem zemlje z vprežno živino. Zakaj? Beseda *ozara* pomeni »travnat svet na koncu njive, kjer se pri oranju obrača plug«, narečno tudi »prečna brazda na koncu njive«, vozara, vzara, zara in razara v enakem pomenu. Knjižna različica *ozara* je standardizirana iz gorenjskega narečja, kjer se je beseda razvila iz *vzara*, to je verjetno izpeljano iz sloven. **vzarati* < **vzorati* »obrniti plug pri oranju«, *vz-* »nazaj, gor« + *orati*. Iz tega glagola je z drugo predpono izpeljano spodnjelužiško *zawora*, *zawor* »ozara«; gl. *orati* (SNO). Skratka tudi takšne podrobnosti, da ne naštevam še drugih, očitno kažejo na pradavno in predvsem izvirno slovansko poimenovanje funkcionalnih poljedelskih pojmov. V tistem obdobju pa je predstavljalo obvladovanje poljedelstva prvovrstno tehnološko inovacijo, zato tudi prazgodovinarji govore o – neolitski revoluciji.

Poimenovanj za orodja in druge pripomočke, ki so bili predmet podrobnejših proučevanj paleolingvoistov, se je lotil tudi Karel Oštir, vendar tu ne bom navajal njegovih obsežnih in nadvse izzivajočih etimologij, ki v veliki večini primerov vodijo, po njegovi teoriji, do predindoevropskega – megalitskega – jezikovnega substrata, oziroma do predpraslovanskega jezika. Mario Alinei kot tvorec (dolge) teorije kontinuitete, ki pravi, da so bolj ali manj današnja ljudstva Evrope živela že najkasneje v neolitiku na ozemljih kjer danes živijo, in med njimi seveda tudi Slovenci, to utemeljuje med drugim tudi z analizo besednega zaklada, tako npr. je po njegovem mnenju beseda kozolec evidentno slovenskega izvora, je pa razširjena po Vzhodnih Alpah in s tem dokazuje davno poseljenost tega prostora s predniki Slovencev.

Ker sem veliko toponimov obdelal v svojih dveh prejšnjih knjigah, bi se tu dotaknil le nekaj redkih, ki so za področje Banjšic v povezavi s svetolucijsko kulturo še posebej značilna.

BANJŠICE

Pokojnemu slovenskemu akademiku Francetu Bezlaju je njegova sodelavka dr. Metka Furlan zbrala in uredila jezikoslovne spise, ki so izšli leta 2003 (BEZ I/II), kar je nadvse lepo in koristno dejanje, ki dostojno predstavlja našega pomembnega jezikoslovca, saj bi sicer bilo zelo težko dokopati se do njegovih številnih del, objavljenih v najrazličnejših revijah, zbornikih in knjigah.

Tam si lahko preberemo tudi njegova razmišljanja o Banjšicah in okolici. Med drugim:

»Imena *Bate*, *Baske*, *Banjšice* kažejo naravnost na etnikon **Venti*. *Bate* so kakor *Benetke* iz **venetici* akuzativ pluralis iz **Venti* in izključiti moramo primerjavo

z albanskim *vënt*, *vëndi* »bivališče«, kar je v antiki izpričano v imenu *Avendona* nekje ob cesti med Oglejem in Siskom. Takšna dejstva bi govorila za sklepanje, da je bila latinizacija našega ozemlja v rimski dobi zelo površna in omejena v glavnem na rimske vojaške centre z okolico. Staroselci na našem ozemlju ob času prihoda Slovanov niso bili jezikovno enotni in suponorati smemo poleg vulgarne latinščine tudi še ilirovenetske govore.« (BEZ I, str. 140)

In naprej v prispevku *Ime Slovenec* – po seminarski nalogi Toma Korošca priredil za tisk F. Bezlaj: »*Veneti*, ki so nam pustili imena kakor *Benetke*, prevzeto prek romanščine in *Banjšice*, *Bate*, *Baske* verjetno še direktno, so se preselili na jug več kot poldrugo tisočletje pred Slovani, so bili verjetno samo del skrivnostnega ljudstva ali konglomerata ljudstev, ki ga domnevamo na nekdanjem ozemlju lužiške kulture.« (BEZ I, str. 255)

»Ime vasi *Baske* na *Banjšicah* lahko razložimo glasoslovno samo iz vëtüské k etniku *Venti*, verjetno *Veneti* ali morda slovansko *Anti*.« (BEZ I, str. 291)

Bezljaj obravnava *Banjšice* tudi v svojem *Etimološkem slovarju slovenskega jezika* pod geslom toponima *Benetke*, izvedenke *Benečija*, *Benečan*, pridevnik *benečanski*; v 16. st. *Benetki* (Trubar), *Benezhani* (Bohorič), v 18. st. *Benetki*, rodilnik *Benetek* (Megiser), *s'Benetku* (Kastelec), mestnik *u'Benedkih* (Rogerij), narečno še *Benitcŭh* (rezijansko), *Banitkah* poleg *Banitke* (rezijansko) iz starega ktekta *Вънѣтъци, Вънѣтъке* (Ramovš); italijansko *Venezia* iz star. *Venetia*, toda nem. *Wenedig* je sprejeto s slovenskim posredovanjem preko češ. *Benatky*. Kakor slovensko tudi srbsko in hrvaško *Mljeci*, *Mnjeci*, starejše in narečno *Beneci*, *Bneci* (Cres), od 13. – 17. st. *Beneci*, narečno *Beneće* (Skok). Izhodišče je ime antičnega ljudstva *Veneti*, pisano tudi *Venethi*, *Venedi*, *Venadi*, *Ἐβενθί, Βενίδοι* (<*Βενίδοι*), *Οὐβεν(ε)τικος κολπος*=Baltško morje (Niederle, Manuel), dalje tudi *Ἐβητοί* v Italiji, *Enedi* v Iliriji, *Veneti* v Galiji (Armorica), *lacus Venetus* v Alpah (Krahe). Grško ime *Οὐβενῆται* uporablja Ptolomej v 2. st. za Slované, tudi Skandinavci imenujejo Pomorjance *vindr*, *vindland*, Finci imenujejo Ruse *Venäjä*, Nemci Lužičane, Pomorjance in Slovence *Winden*<starovisokonemško *Winida* (Mikkola); k temu pridevnik *windisch* in priimek *Windischer* (Kossina). Oštir izvaja tudi grško *Ἀντοί*, latinizirano *Antae* »*Anti*«<*vety*. Ni pa mogoče določiti, ali je slovanski toponim *Bate*, narečno tudi *bete*, *betę*, leta 1200 *Beht*, 1291 in *Betach*, 1300 *Betackh*, *Betockh*<* *betę* (= **vetę*) poleg *Baske*<**betŭské* in *Banjšica*<* *betŭs'k-ica* (T. Logar) iz slovanskega * *vetę* (= *Anti*) ali iz nekega kasnega refleksa za *Veneti*. Much izvaja *Veneti* iz indoevropske osnove kakor germansko **weni*, staroirsko *fine* »prijatelj«; soglaša Krahe; toda Brandstein predpostavlja indoevropsko **uenom* »gozd« (ESSJ).

Vasmer nam daje dodatno iztočnico *venok* »kranz, venec«, češko *vinek*, poljsko *wianek*; *venec* in *vitū* iz **venb* (VAS).

Tako torej Bezljaj razgrinja slovansko izhodišče za te toponime, ki jih istočasno po eni strani povezujejo različni avtorji z *Anti* in Slovani, po drugi strani pa z *Veneti*, med katere bolj ali manj odkrito postavljajo enačaja.

ZAKLJUČEK

Tine Logar v prispevku *Dialektološke študije* (Slavistična revija VIII/1955, str. 41 – L. V. opravičujem se, da nisem mogel uporabiti vseh fines originalnega zapisa, ker nisem imel na voljo ustreznih črk) pravi: »S tem je, mimogrede povedano, podano tudi etimološko izhodišče za razlago dveh substrativnih krajevnih imen na pobočju Banjške planote, ki doslej nista imeli svoje razlage in sta znani kot *Bate* in *Baske*, pa jih v Solkanu izgovarjajo *Batā* oziroma *Baskā*. Solkanski izgovor jasno kaže na to, da moramo pri razlagi izhajati iz osnov **bet-* in **besk-* in ne iz **bat-*, **bask-* ali **bat-*, **bask-*, kajti iz tega bi v solkanščini ne moglo nastati *batā*, *baskā*. V **bet-* se po Bezlajevem mnenju skriva antično ime Veneti, ki je po predromanski ali substitucijski fonetiki prešlo v **vent* > **bent* > **bet* v množinskem tožilniku glasilo v slovenščini **bete*. To pa je tam, kjer prehaja *e* > *a*, dalo praviloma *bate*, *bat*, tam, kjer prehaja *e* > *e*, *Bete/Bet* (Levpa, Kal nad Kanalom, Banjšice itd.), v Solkanu in okolici pa *batā*, kajti tam *e* reflektira kot *a*. V imenu *baskā* pa se po Francetu Bezlaju skriva nekdanji pridevnik iz osnove **bet* < **vent* s sufiksom *-sko*, torej **bet-sko*, ki se je popolnoma pravilno razvil v **besk*, to pa s končnico množinskega tožilnika na Banjšicah v *baske*, v Solkanu in okolici pa v *b"sk*". Današnje krajevno ime *Bate* je torej po izvoru nekdanji etnikon *Veneti* v slovenski tožilniški obliki. Podobno, kot se je reklo npr. »grem v *Nemce*«, se je lahko govorilo tudi »grem v *Venete* – *Bate*, *batā*«. Tej razlagi ni oporekati niti z zgodovinskega niti z glasoslovnega stališča in je po mojem mnenju povsem sprejemljiva.« zaključuje Tine Logar.

K temu dodaja: »Po vsem tem tudi ni prav nobene težave pri razlagi *banjški*, ki ga imamo v imenu *Banjška* planota, ter imena *Banjšice*. V Solkanu se ti dve besedi glasita *beinški* in *beinšce*, na področju pa, kjer *e* reflektira kot *a*, pa *banški* in *banšce*. Gre samo za pojasnitev *n*, ki ga v *Batah* in *Baskah* nimamo. Stvar je zelo preprosta. Pridevnik *banjški* je tvoren iz osnove **vent* s sufiksom *-io-* in *-sko-*, torej: **vent-j-sko-jb*. Razvoj je bil tu tale: **bečb-sko-jb* > **banški* oziroma **bānški*, kajti *e* se je na tem področju pred *č* razvil v *an* oziroma *an*, podobno kot v besedi *vetjib* > **vanči*/**vānči*; *n* pa je pred *s* prešel v *n/in*, tako da smo v Solkanu dobili *bāinški* in nato po asimilaciji *a* na *i* še *beinški*. Popolnoma identičen je bil razvoj pri refleksu za *a*, npr. v besedi *sukeinski* namesto pričakovanega **sukanski*. Ime *beinšce* pa je nastalo iz pridevnika *beinški* s sufiksom *-ica*: **vent-j-sko-ica* > *beinščica*. Zgodovinski zapisi za *Banjšice* so: *Wonschitzer sup*; *Vnnder Wonnshitz*, *Ober Wannschitz* iz leta 1523.« zaključuje Tine Logar. Če k temu dodamo tudi Franceta Bezlaja: »Imena *Bate*, *Baske*, *Banjšica* kažejo naravnost na etnikon **Venti*. *Bate* so kakor *Benetke* iz **Venetici* akuzativ pluralis iz **Venti* in in izključiti moramo primerjavo z albanskim *vēnt*, *vēndi* »bivališče«, kar je v antiki izpričano v imenu *Avendona* nekje ob cesti med Oglejem in Siskom. Takšna dejstva bi govorila za sklepanje, da je bila latinizacija našega ozemlja v rimski dobi zelo površna in omejena v glavnem na rimske vojaške centre z okolico. Staroselci na našem ozemlju ob času prihoda Slovanov niso bili jezikovno enotni in suponorati smemo poleg vulgarne latinščine tudi še ilirovenetske govore.« (BEZ I, str. 140). Poleg tega še: »*Veneti*, ki so nam pustili imena kakor *Benetke*,

prevzeto prek romanščine in *Banjšice*, *Bate*, *Baske* verjetno še direktno (podčrtal L. V.), so se preselili na jug več kot poldrugo tisočletje pred Slovani, so bili verjetno samo del skrivnostnega ljudstva ali konglomerata ljudstev, ki ga domnevamo na nekdanjem ozemlju lužiške kulture.« (BEZ I, str. 255) »Ime vasi *Baske* na *Banjšicah* lahko razložimo glasoslovno samo iz *vet-ske* k etniku *Venti*, verjetno *Veneti* ali morda slovansko *Anti*.« (BEZ I, str. 291)

Pri tem Bezlajevem citatu ni pomembno zgolj to, da naj bi bila imena Banjšice idr. venetskega izvora, pač pa še bolj to, da so nam Veneti verjetno zapustili ta imena direktno, to pomeni v neposrednem stiku, ob dodatni navedbi, da morda iz slovansko *Anti*, in kot smo videli Oštir vzpostavlja te v medsebojno korelacijo z megalitskimi jeziki, potem se kaže v luči teorije kontinuitete nepretrgana, tisočletna poseljenost tega prostora z Veneti-Anti-Slovani-Slovenci! Kajti Oštir postavlja Predbaltoslovane v ilirotraško in venetsko okolje Zakarpatja že tisočletja pred našim štetjem!

Prav najdba najstarejše piščali v neposredni bližini Mosta na Soči, zibelke svetolucijske kulture tik ob Banjšicah, za katere po mnenju priznanih znanstvenikov obstajajo jezikoslovni in zgodovinski razlogi, da jih pripišemo Venetom in z veliko verjetnostjo Antom, če ne gre pri teh dveh imenih kar za sinonim, ter najdba najstarejšega kolesa na Ljubljanskem barju, ki v funkcionalnem, geografskem, kulturnem in drugih pogledih tvori del celovitega in kontinuiranega kulturnega območja na slovenskem ozemlju, dovoljuje sklepanje, da so megalitski jeziki (Karel Oštir) v smislu teorije kontinuitete (Mario Alinei) predhodniki današnje slovenščine z vmesnimi razvojnimi stopnjami, med katerimi je venetščina.

Ob smrti Karla Oštirja 1973 objavljeni – *In memoriam* (Linguistica XIII, 1973, Ljubljana, str. 3 in naprej) je Bojan Čop zapisal: »... [je] s svojim delom povsem zaslužil pozornost vseh primerjalnih jezikoslovcev doma in po svetu, čeprav njegov originalni način predstavljanja jezikoslovnih rešitev ni bil vedno deležen popolnega priznanja ... Jasno je, da samo podroben študij alarodskih jezikov, tako kot to danes dela J. Hubschmid v Švici, more privedi do resnično trdnih dokazov za obstoj te jezikovne skupine in do rekonstrukcije njenega besednega zaklada in slovnice. Nedvomno pa je, da bo šele prihodnost pokazala tudi na pravo vrednost Oštirjevih zamisli na tem področju; toda tudi če bi na vsakih sto Oštirjevih etimologij samo ena doživela dokončno priznanje, bi bilo to že velikanski uspeh, tako ogromna je namreč množica njegovih kombinacij ... Nam mlajšim, njegovim učencem in naslednikom, pa bo delo profesorja Oštirja – ob vseh potrebnih korekturah – zgled, kako naj znanstvenik celo življenje išče resnico, pa naj pri tem drugi rečejo kar hočejo ...«